

Universiteit Utrecht

Zetten creeping crises burgerinitiatieven onder druk?

Een onderzoek naar de ervaren invloed van de krapte op de arbeidsmarkt op de participatie binnen burgerinitiatieven

Door: Lotte Wolters
Studentnummer: 4873661
Datum: 15 januari 2023
Eerste lezer: Rianne Dekker
Tweede lezer: Thomas Schillemans
Departement Bestuurs- en Organiseringswetenschap
Universiteit Utrecht

Samenvatting

Burgerinitiatieven vervullen een belangrijke rol binnen de samenleving. Naast het hebben van een sociale functie kunnen burgerinitiatieven ook publieke taken op zich nemen. Een belangrijke voorwaarde om publieke taken over te nemen is echter dat burgerinitiatieven bestendig zijn, ofwel: het werk kunnen blijven uitvoeren waar zij voor opgericht zijn. De coronacrisis heeft laten zien dat in crisistijd burgerinitiatieven in toenemende mate belangrijk worden. Er maakte meer mensen gebruik van initiatieven en er werden ook meer nieuwe initiatieven opgericht. Echter, liet de crisis ook zien dat burgerinitiatieven kwetsbaar zijn en door de crisis hun deuren moesten sluiten en vrijwilligers hebben verloren. Burgerinitiatieven zijn volledig afhankelijk van vrijwilligers. Dit maakt het interessant om te kijken naar het effect van andere crises op de mate van participatie binnen burgerinitiatieven. De krapte op de arbeidsmarkt staat in dit onderzoek centraal. Een zogenaamde creeping crisis: een dreiging die mogelijk opgemerkt wordt door bepaalde experts of bepaalde politici maar geen gevoel van urgentie teweeg kan brengen bij een breder publiek. De bedreiging heeft de potentie van maatschappelijke ontwrichting maar deze potentie wordt nog niet begrepen of lange tijd gebagatelliseerd.

Het doel van dit onderzoek was dan ook te achterhalen of initiatiefnemers een invloed ervaren van de arbeidsmarkt op hoe participatie van vrijwilligers binnen hun initiatief en indien dit het geval is, hoe zich dit voordoet in de praktijk. De onderzoeksvraag die centraal staat is: *Hoe ervaren initiatiefnemers de invloed van de arbeidsmarkt op participatie binnen hun burgerinitiatief?* Het perspectief van de initiatiefnemers staat in dit onderzoek dus centraal. Enerzijds was de verwachting dat de krapte op de arbeidsmarkt zou leiden tot meer participatie, door een niet toegenomen solidariteitsgevoel in de samenleving, het kunnen afdwingen van betere arbeidsvoorwaarden en de toename in het aantal ZZP'ers in Nederland. Dit zou betekenen dat mensen niet extra gaan werken en dus (meer) tijd over houden om te participeren binnen burgerinitiatieven. Anderzijds was de verwachting dat door hoge werkdruk en bijkomende psychische klachten die mensen ervaren participatie binnen initiatieven zou afnemen. Ook stelt de krapte mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt in staat weer aan het werk te gaan. Dit zou kunnen betekenen dat mensen die anders participeerden, nu betaald werk gaan doen.

De onderzoeksvraag is verkend binnen een single casestudy. Om data te verzamelen zijn er semigestructureerde interviews afgenomen onder burgerinitiatieven in verschillende Nederlandse gemeenten. Uit deze interviews is gebleken dat de krapte op de arbeidsmarkt van indirecte invloed is op de participatie binnen burgerinitiatieven. De krapte draagt bij aan een grotere ontwikkeling, namelijk de toegenomen druk van de maatschappij. Mensen hebben het drukker en voelen meer verplichtingen. Dit is een verschijnsel dat in de toekomst niet lijkt af te nemen. Dit leidt ertoe dat men minder verplichtingen wil en vrijblijvender omgaat met activiteiten in de vrije tijd, zoals deelname aan burgerinitiatieven. Enerzijds hoort dit bij vrijwilligerswerk, anderzijds willen initiatiefnemers een zekere mate van continuïteit kunnen borgen en een bepaald aantal vrijwilligers hebben wat op vaste dagen of tijden beschikbaar is. De toenemende maatschappelijke druk stelt burgerinitiatieven voor een grote uitdaging.

Op basis hiervan wordt aanbevolen om in te zetten op de waardering van vrijwilligers. Een andere aanbeveling richt zich op het onder de aandacht brengen van burgerinitiatieven onder jongeren. Dit kan door in te zetten op een nauwere samenwerking tussen onderwijsinstellingen en burgerinitiatieven. Eventueel vervolgonderzoek zou deelnemers aan initiatieven centraal kunnen stellen en ook jongere initiatieven meenemen in het onderzoek.

Voorwoord

Voor u ligt de masterscriptie: zetten creeping crises burgerinitiatieven onder druk? Een onderzoek naar de mogelijke invloed van de krapte op de arbeidsmarkt op participatie binnen burgerinitiatieven. Vraagstukken bekijken vanuit het perspectief van de burger heeft mij tijdens mijn studies altijd geïnteresseerd. Beleid wordt immers voor hen gemaakt, maar in de praktijk sluit het vaak toch niet aan bij wat burgers echt nodig hebben. Burgerinitiatieven zijn er voor en door burgers. Wanneer een behoefte gevoeld wordt vanuit de gemeenschap kiezen ze ervoor om dit zelf op te pakken. Iets wat ik uitermate interessant vond om als onderzoeksobject te nemen.

Ik wil allereerst graag Rianne Dekker bedanken, eerste lezer van deze scriptie, voor haar fijne begeleiding tijdens dit traject. Na een ingewikkelde start heb ik van haar weer goede moed gekregen voor het afronden van mijn scriptie. Haar bemoedigende woorden en scherpe vragen hebben gemaakt dat ik veel plezier heb ervaren in het schrijven van mijn scriptie en het proces wat daarbij hoort. Ook wil ik Thomas Schillemans bedanken, tweede lezer van deze scriptie en daarnaast ook oud-docent en mastercoördinator. Bedankt voor het vertrouwen en de kans om mijn scriptietraject op een fijne en passende manier af te sluiten.

Naast mijn scriptiebegeleider wil ik ook graag Lysias Advies bedanken, het bedrijf waar ik stage heb mogen lopen tijdens het schrijven van mijn scriptie. Vanaf dag één ben ik met open armen ontvangen. Ik kreeg de ruimte om mijn scriptieproces in te richten zoals mij leuk en geschikt leek en ik kreeg daarbij hulp waar nodig. Niet alleen was het een fijne stage voor mijn scriptie maar ook voor het inkijkje wat ik heb mogen krijgen in het professionele veld. Ik wil daarom graag Korien Jurgens in het bijzonder bedanken voor de fijne begeleiding en ook zeker alle andere collega's binnen Lysias die mij hebben bijgestaan als ik er even doorheen zat of als ik er even niet uitkwam. Ik ben heel erg dankbaar, niet alleen voor de stageperiode maar ook voor de kans die ik heb gekregen om bij jullie aan de slag te mogen als adviseur.

Ik kan natuurlijk ook niet om alle initiatiefnemers heen en al hun betrokken vrijwilligers, zonder wie ik deze scriptie niet had kunnen schrijven. Ik wil hen bedanken voor de openheid en gastvrijheid waarmee ik ben ontvangen. Stuk voor stuk leveren ze een onmisbare bijdrage aan hun omgeving. Jullie enthousiasme en inzet is inspirerend en biedt veel hoop voor de toekomst.

Als laatste wil ik heel graag mijn familie en vrienden bedanken die mij door dit proces heen geholpen hebben. Het was voor jullie ook niet altijd makkelijk maar ik ben ontzettend dankbaar voor jullie eindeloze bemoedigende woorden en positiviteit.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Lotte Wolters

Inhoud

Samenvatting.....	2
1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Vraagstelling en doelstelling	8
1.3 Relevantie.....	9
1.3.1 Wetenschappelijke relevantie.....	9
1.3.2 Maatschappelijke relevantie	10
1.4 Leeswijzer.....	11
2. Theoretisch kader	12
2.1 Hoe worden burgerinitiatieven in de literatuur gedefinieerd?.....	12
2.2 Hoe wordt participatie binnen burgerinitiatieven in de literatuur gedefinieerd?	13
2.3 Wat zijn volgens de literatuur drijfveren voor participatie?.....	16
2.4 Wie participeren er volgens de literatuur?	18
2.5 Hoe wordt een creeping crisis gedefinieerd in de literatuur en wat maakt de krapte op de arbeidsmarkt een creeping crisis?.....	20
2.6 Wat zijn volgens de literatuur factoren die de invloed van crises op de motivatie om te participeren bepalen?.....	23
2.7 Verwachtingen.....	25
3. Data en methode.....	27
3.1 Methodologie.....	27
3.2 Casusselectie.....	27
3.3 Dataverzameling.....	31
3.4 Data-analyse	34
3.5 Betrouwbaarheid.....	35
3.6 Validiteit	35
4. Resultaten	37
4.1 Hoe wordt participatie ervaren door initiatiefnemers?.....	37
4.1.1 Frequentie en tijdbesteding van participatie binnen de initiatieven	37
4.1.2 Betrokkenheid bij de initiatieven	38
4.1.3 Duur van participatie en werving bij de initiatieven	40
4.2 Hoe ervaren initiatiefnemers de invloed van de arbeidsmarkt op participatie?	43
4.3 Worden er andere invloeden ervaren op participatie door initiatiefnemers?	47
5. Conclusie en discussie.....	50
5.1 Beantwoording van de onderzoeksvraag.....	50
5.2 Discussie.....	52

5.3 Theoretische bijdrage	53
5.4 Maatschappelijke bijdrage.....	54
5.5 Beperkingen van het onderzoek	54
6. Literatuurlijst.....	57
6. Bijlagen	63
6.1 Codeboom	63
6.2 Informed consent formulier.....	64
6.3 Pitch meegestuurd bij uitnodiging interview	65

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Het beheer van een omvangrijk heidegebied, het oprichten van een energiecoöperatie of het creëren van kleinschalige woonvoorzieningen voor mensen met een licht verstandelijke beperking (Mattijssen, 2015; van der Windt et al., 2021; Vrielink & Verhoeven, 2011). Het zijn allemaal voorbeelden van burgerinitiatieven. Bij burgerinitiatieven gaat het om een niet-commerciële activiteit georganiseerd en/of uitgevoerd door een groep burgers. Burgers nemen zelf het initiatief om een kwestie op te pakken die zich afspeelt in het publieke domein en die ten goede komt aan de samenleving (Verhijde & Bosman, 2013). Burgerinitiatieven vervullen dus een belangrijke functie voor het behouden van de leefbaarheid maar vervullen ook een sociale functie: "het doet veel voor de buurt. Veel mensen komen ook gewoon langs voor een praatje" (van Wanroij, 2023).

Burgerinitiatieven zijn er dus in allerlei soorten en maten en kunnen verschillende soorten taken uitvoeren. Dit zijn niet alleen taken die betrekking hebben op de nabije omgeving maar kunnen ook gemeentelijke taken zijn. In verschillende gemeenten is het vandaag de dag mogelijk om gebruik te maken van het zogenaamde Right to Challenge. Middels deze regeling worden burgers in staat gesteld taken van de overheid over te nemen wanneer zij in staat zijn aan te tonen deze activiteiten goedkoper en efficiënter te kunnen uitvoeren (VNG, z.d.). Vanuit de overheid is er het vertrouwen en de hoop dat burgerinitiatieven zich op kleine schaal in kunnen zetten om aan lokale behoeftes te voldoen, lokale problemen op te lossen en hiermee overheidstaken over kunnen nemen. Om aan deze verwachting te kunnen voldoen is het belangrijk dat burgerinitiatieven bestendig zijn. Dat wil zeggen: dat zij het werk kunnen blijven doen waarvoor zij opgericht zijn (Spit et al., 2021). Het is echter de vraag of dit altijd mogelijk is.

De komst van corona heeft burgerinitiatieven opnieuw onder de aandacht gebracht. Enerzijds hebben burgerinitiatieven in de coronacrisis een belangrijke rol vervuld. De pandemie zorgde ervoor dat veel mensen in een kwetsbare positie terechtkwamen. Mensen konden niet meer aan het werk, verloren hun inkomen of konden geen bezoek meer ontvangen (Movisie, 2020a). Hulp vragen aan een formele instantie wordt vaak gezien als een grote drempel die overgegaan moet worden. In dit geval biedt een burgerinitiatief een laagdrempelig alternatief om hulp te krijgen, en mee te doen in de samenleving. Dit leidde in de coronacrisis tot een grote toename in het aantal mensen dat gebruik maakte van een initiatief. Waar veel formele instanties hun deuren moesten sluiten ontstonden er veel nieuwe burgerinitiatieven (Kamphuis, 2020). Het solidariteitsgevoel was groot en veel mensen meldden zich aan als vrijwilliger bij initiatieven (Movisie, 2020b).

Desondanks bleek dat burgerinitiatieven ook kwetsbaar waren tijdens de corona-crisis. Ook veel initiatieven moesten tijdelijk het werk neerleggen door de nieuwe maatregelen van de overheid. Hierdoor konden vrijwilligers niet meer aan de slag en zijn zij gestopt met het doen van hun vrijwilligerswerk. Daarnaast stopten ook veel vrijwilligers door angst voor bedreigingen voor de eigen gezondheid en die van hun naasten. Ook misten veel vrijwilligers het sociale contact en het gevoel van betekenisgeving. De instroom van nieuwe vrijwilligers na de pandemie was beperkt (de Gast, 2022).

Crises zoals de coronacrisis kunnen er dus voor zorgen dat burgerinitiatieven een opleving krijgen, maar tegelijkertijd brengt een crisis ook uitdagingen met zich mee waardoor initiatieven en vrijwilligers moeite hebben hun werkzaamheden voort te zetten. Het is nog onduidelijk hoe we dit kunnen verklaren en of dit voor alle typen crises geldt.

Dit onderzoek richt zich op de crisis op de arbeidsmarkt. Op het moment van schrijven van deze scriptie is er sprake van een grote krapte op de arbeidsmarkt. Dit tekort aan arbeidskrachten strekt zich inmiddels uit naar alle sectoren. De crisis heeft zich zo ontwikkeld dat in 2022 het tekort merkbaar was in het dagelijks leven (Wisse, 2022). Het tekort leidt namelijk tot een toename in de werkdruk onder werknemers. Openstaande vacatures worden niet gevuld, waardoor die taken overgeheveld worden naar andere werknemers. De toename in de werkdruk zorgt ervoor dat er steeds meer sprake is van verzuim door psychische klachten. Onderzoek laat zien dat werkdruk tegenwoordig een belangrijke factor is om rekening mee te houden wanneer mensen op zoek zijn naar een nieuwe baan (Koppes, 2021).

Burgerinitiatieven zijn volledig afhankelijk van vrijwilligers. In moeilijke tijden maken er meer mensen gebruik van burgerinitiatieven en zijn er dus ook meer vrijwilligers nodig. Deze vrijwilligers kampen echter ook met de nadelige gevolgen van deze actuele maatschappelijke ontwikkelingen (Roele, 2022). Dit maakt het interessant te onderzoeken wat de impact van crises op de participatie van vrijwilligers is. Is de crisis op de arbeidsmarkt een crisis die ook zorgt voor een afname in participatie in burgerinitiatieven? Of houden mensen nog genoeg tijd en energie over om zich in te zetten voor activiteiten naast het werk?

1.2 Vraagstelling en doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek is achterhalen of initiatiefnemers een invloed ervaren van de arbeidsmarkt op hoe participatie van vrijwilligers binnen hun initiatief en indien dit het geval is, hoe zich dit voordoet in de praktijk. De onderzoeksvraag die centraal staat in dit onderzoek is dan ook:

Hoe ervaren initiatiefnemers de invloed van de arbeidsmarkt op participatie binnen hun burgerinitiatief?

Deze onderzoeksvraag zal behandeld worden aan de hand van de volgende theoretische deelvragen:

1. Hoe worden burgerinitiatieven in de literatuur gedefinieerd?
2. Hoe wordt participatie in de literatuur gedefinieerd?
3. Wat zijn volgens de literatuur drijfveren voor participatie?
4. Wie participeren er volgens de literatuur?
5. Hoe wordt een creeping crisis gedefinieerd in de literatuur en wat maakt de krapte op de arbeidsmarkt een creeping crisis?
6. Wat zijn volgens de literatuur factoren die de invloed van crises op de motivatie om te participeren bepalen?

Middels het praktische gedeelte van dit onderzoek zal de onderzoeksvraag geprobeerd beantwoord te worden aan de hand van de volgende empirische deelvragen:

1. Hoe ervaren initiatiefnemers de participatie binnen hun initiatief?
2. Hoe ervaren de initiatiefnemers invloed van de arbeidsmarkt op participatie aan hun initiatief?
3. Ervaren initiatiefnemers nog andere invloeden op participatie?

1.3 Relevantie

1.3.1 Wetenschappelijke relevantie

De invloed van crises op burgerinitiatieven is recentelijk in de aandacht gekomen door de coronacrisis. Een belangrijk onderzoek wat is uitgevoerd naar aanleiding van de impact van de pandemie is dat van Spit et al. (2021) dat de duurzaamheid van bestaande burgerinitiatieven heeft onderzocht tijdens de COVID-19 pandemie. Het onderzoek toont aan dat de coronacrisis van invloed was op de mate waarin initiatieven hun werkzaamheden konden uitvoeren. Vooral grootschalige, geïnstitutionaliseerde initiatieven konden lastig inspelen op de grote veranderingen die in korte tijd plaatsvonden. Ook zijn er veel deelnemers aan het initiatief gestopt. Ondanks dat veel deelnemers hun werkzaamheden even belangrijk vonden als voor de pandemie maakte de vele regels het moeilijk om het werk te kunnen blijven doen. Daarnaast heerste er ook angst voor de gezondheid en gaf men te kennen prioriteit te geven aan zorg voor de naaste omgeving in plaats van die voor het burgerinitiatief. Solidariteit is nog steeds aanwezig in een crisis maar wordt sterk beïnvloedt (Spit et al., 2021).

Waar corona een urgente crisis was met bijzondere gevolgen voor sociale samenkomsten, bestaat er minder over de mogelijke invloed van andere typen crises op burgerinitiatieven, waaronder creeping crises. Creeping crises zijn een dreiging die mogelijk opgemerkt wordt door bepaalde experts of bepaalde politici maar geen gevoel van urgentie teweeg kan brengen bij een breder publiek. De bedreiging heeft de potentie van maatschappelijke ontwrichting maar deze potentie wordt nog niet begrepen of lange tijd gebagatelliseerd. Indien de crisis zich kan blijven ontwikkelen kunnen de gevolgen grote impact veroorzaken. Voorbeelden van creeping crises zijn de vluchtelingencrisis, de klimaatcrisis en de toenemende kansenongelijkheid in de samenleving (Boin et al., 2020).

Ook is er nog weinig onderzoek gedaan naar de invloed van dergelijke crises op participatie binnen burgerinitiatieven. Participatie binnen burgerinitiatieven is reeds onderzocht door onder andere Hurenkamp en Rooduijn (2009) en Tonkens en Verhoeven (2011). In deze onderzoeken wordt in kaart gebracht wat de personen die deelnemen aan burgerinitiatieven kenmerkt en hoe participatie eruitziet. Participatie blijft echter een begrip waar op meerdere manieren invulling aan gegeven kan worden. Hoe mensen kunnen participeren verschilt dan ook per initiatief. Om die reden richt dit onderzoek zich specifiek op hoe de initiatiefnemers die centraal staan in dit onderzoek de participatie ervaren.

Met dit onderzoek wordt getracht een bijdrage te leveren aan het onderzoeksveld omtrent burgerinitiatieven en participatie. Het biedt extra inzicht in de mogelijke invloed die crises kunnen hebben op burgerinitiatieven. Ook levert het een nieuwe bijdrage aan het onderzoeksveld door specifiek onderzoek te doen naar een ander soort crisis, de creeping crisis.

1.3.2 Maatschappelijke relevantie

Burgerinitiatieven kunnen een belangrijke rol vervullen voor de lokale leefomgeving. Dit wordt niet alleen zo ervaren door burgers, maar ook door overheden. Overheden uit steeds vaker de wens voor het betrekken van het maatschappelijk middenveld wanneer het gaat om het aanpakken van maatschappelijke kwesties. Dit maatschappelijk middenveld wordt ook wel de civil society genoemd. De civil society is de wereld tussen publiek en privaat die bestaat uit collectieven en gemeenschappen van mensen zoals non-profit organisaties, buurtverenigingen en ook burgerinitiatieven (Brandsen et al., 2017). Deze wens is in Nederland terug te zien door het feit dat er wordt gesproken van een participatiesamenleving. De klassieke verzorgingsstaat is omgevormd tot een samenleving waar van iedereen gevraagd wordt verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar leven en de omgeving (Hurenkamp, 2022). Hierdoor is een nieuwe rolverdeling ontstaan tussen burgers, de overheid en overige sociale partners. De overheid neemt steeds vaker een faciliterende rol in. Burgerinitiatieven dienen in deze samenleving als een belangrijk instrument voor lokale overheden om problemen op te pakken (Tonkens, 2014).

Wanneer blijkt dat de krapte op de arbeidsmarkt leidt tot een afname van participatie binnen burgerinitiatieven, zal dit effect hebben op de mate waarin initiatieven hun werk kunnen blijven doen. Indien duidelijk wordt dat initiatieven kampen of dreigen te kampen met een vrijwilligerstekort zal dit implicaties hebben voor de verantwoordelijkheden die burgerinitiatieven in de toekomst op zich kunnen nemen. Het kan betekenen dat gemeenten op zoek moeten naar manieren om burgerinitiatieven in de toekomst te ondersteunen. Indien blijkt dat de krapte een negatief effect heeft op de participatie zullen ook initiatiefnemers op zoek moeten naar manieren om te kampen met een tekort of naar manieren om het tekort op te lossen. Ook zou een negatieve invloed op participatie gevolgen hebben voor de groep mensen die nu gebruik maakt van burgerinitiatieven. Wanneer er een tekort dreigt of is aan vrijwilligers betekent dit dat zij niet of in mindere mate bij burgerinitiatieven terecht kunnen. Omdat dit vaak gaat over kwetsbare mensen is het belangrijk dat er geborgd wordt dat deze mensen ergens terecht kunnen. De uitkomsten van dit onderzoek bieden de mogelijkheid om conclusies te trekken over de huidige stand van zaken. Indien nodig kunnen er ook aanbevelingen worden gedaan voor de toekomst van burgerinitiatieven.

1.4 Leeswijzer

Het volgende hoofdstuk dient om de theoretische deelvragen van dit onderzoek te beantwoorden. Allereerst zal gedefinieerd worden wat een burgerinitiatief is en zal uiteengezet worden welke definitie gehanteerd wordt in het onderzoek. Vervolgens worden de verschillende vormen van participatie toegelicht en wordt in kaart gebracht onder welke vorm van participatie burgerinitiatieven vallen. Daarna zal geïnventariseerd worden waarom men participeert en wie de mensen zijn die participeren. Tot slot wordt verder toegelicht wat een creeping crisis is en hoe crises van invloed kunnen zijn op participatie binnen burgerinitiatieven.

In het tweede deel van dit onderzoek staan de praktische deelvragen centraal. Hierin wordt allereerst stilgestaan bij hoe participatie eruit ziet binnen de geïnterviewde burgerinitiatieven. Vervolgens wordt getracht te achterhalen of initiatiefnemers invloed ondervinden van de arbeidsmarkt op de participatie binnen hun initiatief en zo ja, hoe dit zich voordoet. Tot slot wordt onderzocht of er misschien naast invloed van de arbeidsmarkt andere invloeden spelen die mogelijke veranderingen in participatie kunnen verklaren.

In hoofdstuk 4 wordt de conclusie getrokken op basis van de beantwoording van zowel de theoretische deelvragen als de uitkomsten van de praktische deelvragen. Als laatste zullen aanbevelingen worden gedaan en suggesties voor vervolgonderzoek naar het onderwerp.

2. Theoretisch kader

De volgende hoofdstukken vormen het theoretisch kader waarbinnen dit onderzoek zich positioneert. Aan de hand van enkele theoretische deelvragen zal de basis gelegd worden voor het tweede praktische deel van dit onderzoek. Voordat er onderzoek gedaan kan worden naar het begrip burgerinitiatieven is een goede afbakening van het begrip noodzakelijk. Volgend hoofdstuk zal uiteenzetten hoe burgerinitiatieven gedefinieerd worden en de definitie benoemen die in dit onderzoek gehanteerd zal worden.

2.1 Hoe worden burgerinitiatieven in de literatuur gedefinieerd?

De term burgerinitiatief heeft in de Nederlandse context twee specifieke betekenissen. Binnen burgerinitiatieven kan een onderscheid gemaakt worden tussen formele en informele vormen van burgerinitiatieven. Bij formele burgerinitiatieven gaat het om het recht van burgers om onderwerpen op de politieke agenda te plaatsen. Om dit te kunnen doen moet voldoende steun verzameld zijn onder medeburgers, vaak in de vorm van handtekeningen. Dit zijn eenmalige initiatieven (de Haan & Haartsen, 2015).

Bij een informeel burgerinitiatief staat participeren in de uitvoering centraal. Het initiatief dient als aanvulling op de overheid en heeft als doel om een gevoelde behoefte te vervullen. Dit kan zich voordoen in het organiseren van hulp bij het invullen van de belastingaangifte of het opzetten van een buurthuis. Het zijn initiatieven die zich jaarlijks herhalen en/of langdurig bestaan (Tonkens, 2009). Deze langdurig bestaande burgerinitiatieven zijn gericht op zelforganisatie (Igalla & van Meerkerk, 2015). Burgers nemen zelf het initiatief en de overheid fungeert als facilitator in plaats van burgers die betrokken worden in een proces georganiseerd door de overheid (Igalla en van Meerkerk, 2019).

Burgerinitiatieven worden dan ook wel gedefinieerd als een zaak van en voor burgers binnen het maatschappelijk domein (Vrieling & Verhoeven, 2011). Denters et al. (2013) breidden deze definitie uit door toe te voegen dat het bij burgerinitiatieven gaat om activiteiten die de kwaliteit van het publieke domein willen borgen of verbeteren. Helsloot en Melick (2015) en Verhijde en Bosman (2013) specificeren in hun definities dat het bij burgerinitiatieven niet-commerciële activiteiten betreft die de maatschappij ten goede komen. Dit onderzoek zal zich richten op initiatieven gericht op zelforganisatie. Voor de afbakening van het onderzoek zal de volgende definitie van een burgerinitiatief worden gehanteerd:

“a form of self-organization in which citizens mobilize energy and resources to collectively define and carry out projects aimed at providing public goods or services for their community.” (Igalla & van Meerkerk, 2019)

Dit betekent dat in dit onderzoek individuele acties zoals het doen van boodschappen voor de buurvrouw niet worden meegenomen. Het betreft in deze definitie een groep burgers die zelf actief worden en zelf de organisatie van het initiatief bepalen. Dit onderzoek richt zich dus ook niet op formele burgerinitiatieven waarbij het gaat om inspraak door middel van agendering. Daarbij richt dit onderzoek zich specifiek op initiatieven die voorzien in publieke goederen of taken en die in het teken staan van het algemeen belang, zonder uitsluiting en niet gericht op winstgevendende activiteiten.

2.2 Hoe wordt participatie binnen burgerinitiatieven in de literatuur gedefinieerd?

Naast het feit dat het noodzakelijk is om het begrip burgerinitiatieven in te kaderen geldt dit ook voor participatie. Participatie is een begrip waar op verschillende manieren invulling gegeven kan worden. Onderstaand hoofdstuk geeft inzicht in hoe participatie in de literatuur gedefinieerd wordt.

In Nederland leven we tegenwoordig in een participatiesamenleving. Burgerparticipatie is in toenemende mate ingebed in wetgeving en beleid. (Hurenkamp, 2020). Bij het begrip participatie gaat het niet alleen om betaald werk, maar ook onbetaald werk in de vorm van levenslang leren, vrijwilligerswerk, vrijwillige inzet, mantelzorg en het beïnvloeden van beleid (Putters, 2015). De participatieladder van Arnstein (1969) brengt onderscheid aan in de verschillende vormen van participatie. Ook geeft de ladder de invloed aan die elke vorm heeft op besluitvorming. De hoogste positie op de ladder betekent de grootste invloed op besluitvorming. Citizen control houdt in dat burgers de overhand hebben in het besluitvormingsproces of zelfs volledig in de leiding zijn van het proces en de uitkomsten ervan. Dit laatste is het geval bij burgerinitiatieven waar de overheid een faciliterende rol aanneemt (Arnstein, 1969). Deze faciliterende rol van de overheid onderscheid burgerinitiatieven daarmee van andere vormen van participatie.

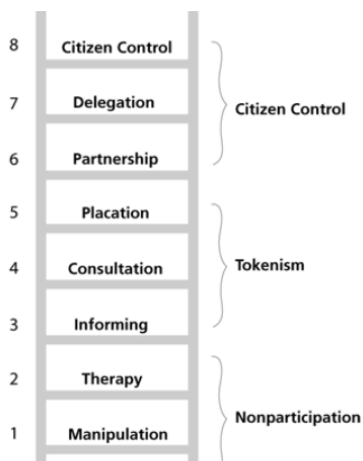

Figure 1 - Ladder of degrees of citizen participation (Arnstein, 1969)

Burgerinitiatieven worden ook wel de derde generatie burgerparticipatie genoemd (Helsloot & Melick, 2015). Deze derde generatie valt samen met de shift in Nederland van government naar governance. Dit houdt in dat de overheid niet langer de centrale actor is wanneer het gaat om besluitvormingsprocessen maar ook andere betrokken actoren een grotere rol spelen. Hierbij hoort ook de ontwikkeling van selfgovernance. Er is sprake van meer zelfregulatie en zelforganisatie door niet-overheden. Deze ontwikkelingen zijn terug te zien in de term actief burgerschap wat door middel van overheidsbeleid gestimuleerd wordt. Burgers worden niet langer gezien als passief maar worden in staat geacht en gestimuleerd om zichzelf te organiseren en activiteiten te ondernemen. Waar participatie dus eerder betrekking had op inspraak en invloed op besluitvorming is de derde generatie participatie kenmerkend door burgers die zich actief inzetten en waarbij de overheid een facilitaire rol aanneemt (de Haan & Haartsen, 2015; Mattijssen et al., 2015).

Burgerinitiatieven werken met vrijwilligers. Toch is een burgerinitiatief niet hetzelfde als 'regulier' vrijwilligerswerk. Hoewel er verschillende overeenkomsten zijn zoals het gericht zijn op maatschappelijke meerwaarde, het onverplichte karakter en onbetaald werk zijn er ook belangrijke verschillen (Helsloot & Melick, 2015). Een eerste verschil is dat vrijwilligerswerk zich afspeelt binnen een georganiseerd verband zoals een vereniging of zorginstelling. Vrijwilligerswerk kan zich dus ook afspelen binnen professionele organisaties waar ook beroepskrachten werken. Burgerinitiatieven onderscheiden zich doordat burgers zelf onderling de samenwerking aangaan en het initiatief vormgeven. Er is geen sprake van een gevestigde organisatie waarbinnen het initiatief zich organiseert (van Houwelingen et al., 2014; Helsloot en Melick, 2015). Het tweede verschil zit in de motivatie. Vrijwilligersorganisaties kunnen uiteenlopende doelen hebben in verschillende sectoren, bijvoorbeeld kunst en cultuur of voor dieren. Bij burgerinitiatieven gaat het om het uitvoeren van publieke taken. Op deze manier stellen burgerinitiatieven de overheid zich in staat om zich op bepaalde terreinen terug te trekken uit het publieke domein (Vrieling & Verhoeven, 2011). Een laatste verschil is dat bij vrijwilligerswerk het ook mogelijk is dat vrijwilligers een vergoeding ontvangen voor hun werkzaamheden. Burgerinitiatieven hebben doorgaans geen banden met formele organisaties. De initiatieven worden opgestart en gerund door burgers zelf op vrijwillige basis. Er wordt geen vergoeding gevraagd voor de door hen uitgevoerde activiteiten (Helsloot & Melick, 2015).

Binnen burgerinitiatieven kunnen er verschillende rollen vervuld worden. Vaak is er sprake van een kerngroep: de groep die het meest centraal staat binnen het initiatief. Deze groep bestaat vaak uit drie à vier vrijwilligers die een coördinerende rol vervullen bijvoorbeeld binnen het bestuur. Functies binnen de kerngroep kunnen minder gemakkelijk overgenomen worden door andere vrijwilligers. Dit komt doordat functies binnen de kerngroep vaak bepaalde vaardigheden vereisen. Bij een functie in de kerngroep komt vaak ook een grotere tijdsbesteding aan het initiatief kijken. De rest van het initiatief bestaat vaak uit "overige" vrijwilligers die zich inzetten voor de uitvoeringstaken. Hoe meer vrijwilligers er zijn naast de kerngroep, hoe minder druk er op de kerngroep staat. (Denters et al., 2013; Mattijssen et al., 2015).

Burgerinitiatieven zijn dus een vorm van zelforganisatie waarin burgers energie en middelen mobiliseren om gezamenlijk projecten te definiëren en uit te voeren die gericht zijn op het leveren van publieke goederen of diensten aan hun gemeenschap. Burgerinitiatieven onderscheiden zich van regulier vrijwilligerswerk door verschillen in aard, motivatie en financiële vergoeding voor de werkzaamheden. Participatie door vrijwilligers kan ook verschillende vormen aannemen binnen burgerinitiatieven. Er zijn verschillende rollen binnen initiatieven die een andere tijdsinvestering vragen van vrijwilligers. Een grote groep vrijwilligers voor de uitvoeringstaken is bevorderlijk voor het goed kunnen uitvoeren van coördinerende taken. Nu duidelijk is wat burgerinitiatieven zijn en hoe participatie binnen een initiatief eruit kan zien is de volgende stap om te kijken naar waarom mensen kiezen voor deze vorm van participatie.

2.3 Wat zijn volgens de literatuur drijfveren voor participatie?

Het volgende hoofdstuk zal duiden waarom mensen ervoor kiezen om zich aan te sluiten bij een burgerinitiatief. Dit zal gedaan worden door eerst uiteen te zetten wat algemene factoren zijn om te participeren. Vervolgens wordt behandeld welke factoren van invloed zijn om te participeren binnen een burgerinitiatief en hoe deze verschillen van andere vormen van participatie. Hiervoor zal eerst literatuur worden behandeld die betrekking hebben op regulier vrijwilligerswerk. Vervolgens zal specifiek de beschikbare literatuur met betrekking op burgerinitiatieven besproken worden.

Niet alle burgers participeren in de samenleving, in welke vorm dan ook. De verschillen in participatie zijn toe te schrijven aan diverse factoren als geld, beschikbare tijd en sociale vaardigheden (Smits, 2005). Deze factoren worden deels al bepaald in de schoolgaande fase. Kinderen van ouders die zelf een hoge opleiding hebben genoten volgen doorgaans zelf ook een WO-opleiding. Leerwegen van kinderen met verschillende opleidingsniveaus worden al snel gescheiden. De effecten hiervan werken door op de positie op de arbeidsmarkt, de netwerken die mensen opzetten en de kansen om zich verder te ontwikkelen. Lager opgeleiden hebben vaker een flex- of tijdelijk contract en beperkte toegang tot opleidingsfondsen en kunnen minder beroep doen op mogelijkheden om zorg voor het huishouden te combineren met vrijwilligerswerk. Onderwijs en positie op de arbeidsmarkt zijn vaak bepalend op de mate van invloed die uitgeoefend kan worden op bestuur en beleid (Putters, 2015).

Ook een sociaal netwerk hebben en buurtbinding spelen zijn algemene factoren die bij participatie een belangrijke rol spelen. De binding met de buurt wordt ook bepaald door de sociale achtergrond. Mensen met kinderen hebben bijvoorbeeld meer belang bij een schone en groene buurt. Ook is het vaak zo dat met een langere woonduur een gevoel van hechting ontstaat aan de buurt. Dit schept de verwachting dat het woningeigenaren, ouders met thuiswonende kinderen en al lang gevestigde buurtbewoners zijn die participeren. (Bakker et al., 2011).

Het CLEAR-model beschrijft de algemene factoren die van invloed zijn op de beslissing of mensen gaan participeren in welke hoedanigheid dan ook, of niet. De C staat voor can do: beschikken mensen over de noodzakelijke vaardigheden en hulpbronnen om te kunnen participeren? Dit heeft betrekking op bijvoorbeeld zelfvertrouwen of weten hoe je een formele brief moet schrijven en naar wie deze gestuurd moet worden. Ook gaat het hierbij om beschikken over bepaalde faciliteiten, zoals een laptop. Over het algemeen hebben mensen met een hogere sociaal economische status (SES) meer van deze capaciteiten en faciliteiten tot hun beschikking, waardoor zij vaak degene zijn die participeren. De L staat voor like to: het groepsgevoel wat mensen ervaren wanneer zij ergens aan deelnemen. Het gevoel ergens bij te horen stimuleert participatie. De E beschrijft enabled to: wordt participatie mogelijk gemaakt? Zijn er al bekende groepen waarbij aangesloten kan worden? Wanneer dit het geval is sluiten mensen zich makkelijker aan. De A staat voor asked to: gevraagd worden. Onderzoek wijst uit dat wanneer mensen gevraagd worden ze ook geneigd zijn ja te zeggen. Ook hoe personen benaderd worden speelt hierin een rol. De R staat voor responded to: mensen moeten geloven dat hun bijdrage daadwerkelijk effect heeft. Het gevoel een verschil te kunnen maken draagt bij aan het enthousiasme om te gaan participeren en de motivatie om dit voor langere tijd te blijven doen. Mensen moeten in het proces het gevoel hebben gehoord te worden (Lowndes et al., 2006).

The Volunteer Function Inventory (VFI) is een manier om de motivatie van vrijwilligers te onderzoeken. De VFI bestaat uit zes motivaties: inzicht, sociaal, waarden, beschermend, carrière en verbetering. De motivatie inzicht heeft betrekking op het leren en ontwikkelen van nieuwe vaardigheden. De sociale motivatie heeft betrekking op het meedoen met vrienden of het doen van werk dat belangrijk wordt gevonden door de mensen die belangrijk zijn voor de vrijwilliger. Bij waarden gaat om het individu die zijn of haar eigen waarden en overtuigingen in de praktijk wil brengen. De beschermende motivatie gaat om het kunnen gebruiken van vrijwilligerswerk tegen stress of innerlijke conflicten. De carrière motivatie houdt in dat vrijwilligers het werk gebruiken om ervaring op te doen voor hun verdere carrière. Vrijwilligers vinden het daarnaast ook belangrijk dat hun werk effectief is en past bij hun talenten (Asghar, 2015).

Ook de persoonlijke situatie is van invloed op de mate waarin participeren. Vrijwilligerswerk kan kansen bieden voor werklozen en sociaal achtergestelde groepen. Namelijk een kans om vaardigheden te ontwikkelen en contacten die op de lange termijn mogelijk kunnen leiden tot een baan. Ook economische factoren spelen een rol bij de motivatie voor vrijwilligerswerk. De vrijwilligers van verschillende welzijnsorganisaties kunnen tegelijkertijd begunstigen zijn van de activiteiten van de organisaties. Door vrijwilliger te zijn krijgen zij bijvoorbeeld ook toegang tot de aangeboden diensten of faciliteiten. Dit worden ook wel begunstigde vrijwilligers genoemd. Ook heeft vrijwilligerswerk voordelige psychologische effecten. Het brengt een gevoel van voldoening. Dit geldt ook voor mensen die onzeker zijn en het gevoel hebben niet goed genoeg te zijn voor betaald werk (Clarke, 2016).

Over de motivatie van deelnemers aan burgerinitiatieven is in de literatuur minder geschreven. Onderzoek naar burgerinitiatieven toont aan dat altruïsme één van de overeenkomende motieven is met regulier vrijwilligerswerk. Deelname komt vaak voort uit iets dat mensen zelf is overkomen of mensen in hun naaste omgeving (Hurenkamp et al., 2006; Haarsma & Veenstra, 2016; Fagardo et al., 2019). Desondanks lijken er ook verschillen te bestaan tussen de motieven van deelnemers aan burgerinitiatieven en vrijwilligers. Bij burgerinitiatieven zijn de motieven minder op het eigen individu gericht en meer op de leefomgeving en het algemeen belang. Mensen doen mee aan een initiatief door overlast van een bepaald probleem, omdat ze de leefbaarheid in de buurt willen vergroten, ze een behoefte vanuit de gemeenschap voelen of door gevoelde gebreken in de dienstverlening van de overheid (Denters et al., 2013; Hurenkamp et al., 2006; Verhoeven & Tonkens, 2011; Disberg, 2014; Leidelmeijer, 2012). Wanneer mensen eenmaal betrokken zijn bij burgerinitiatieven blijven zij dit voor langere tijd (Hurenkamp et al., 2006).

Het feit of mensen participeren in burgerinitiatieven of niet is van verschillende factoren afhankelijk. Motieven om te participeren bij burgerinitiatieven onderscheiden zich doordat motieven niet zozeer individualistisch zijn maar meer gericht op de leefomgeving. Het gaat minder om persoonlijke ontwikkeling of een financiële bijdrage. Wat betekent dit voor de mensen die gaan participeren binnen een burgerinitiatief? Zorgt het verschil in motivatie ook voor onderscheid in de karakteristieken van participanten binnen burgerinitiatieven en participanten in regulier vrijwilligerswerk?

2.4 Wie participeren er volgens de literatuur?

Het volgende hoofdstuk brengt in kaart wie de mensen zijn die zich aansluiten bij burgerinitiatieven. Ook tracht het te onderzoeken of er een verschil zichtbaar is tussen de kenmerken van participanten betrokken bij andere vormen van vrijwilligerswerk.

Bij overige vormen van burgerparticipatie laat onderzoek zien dat er veelal sprake is van selectieve participatie of een zogenaamde participatie-elite. Dit houdt in dat er een concentratie van inbreng ligt bij de mensen met meer tijd, capaciteit en interesse. Mensen die bekend zijn in de wereld van politiek en zich in de juiste netwerken bevinden hebben meer kennis en verkrijgen hierdoor meer invloed (Bovens, 2006). Deze elite bestaat voornamelijk uit oudere hoogopgeleide witte mannen. Het aanwezig zijn van een participatie-elite wordt gezien als nadelig voor de representativiteit van burgerparticipatie. De belangen van burgers met een lager opleidingsniveau, jongeren, en etnische minderheden zijn ondervetegenwoordigd (Beckers et al., 2013). Bij individuele participatie zijn het vaak werkenden mensen die oververtegenwoordigd zijn, omdat op het werk vaak aan een sociaal netwerk gewerkt wordt. Bij collectieve participatie is dit echter minder het geval (Bakker et al., 2011).

Uit onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (2023a) blijkt dat de meeste vrijwilligers voorkomen in de leeftijdscategorieën 35- tot 55- jarigen en 65- tot 75- jarigen. Het aandeel vrijwilligers onder jongeren (25- tot 35- jarigen) is het kleinst. 65- tot 75- jarigen besteden de meeste uren in de week aan vrijwilligerswerk. 35- tot 45- jarigen besteden het minst aantal uren in de week aan vrijwilligerswerk. Het onderzoek toont aan dat voornamelijk hoger opgeleiden (HBO niveau of hoger) actief zijn als vrijwilliger. Lager opgeleiden besteden wel meer uren in de week aan vrijwilligerswerk dan hoger opgeleiden. Er kan geen onderscheid gemaakt worden tussen de inzet van mannen of vrouwen. Wel besteden mannen gemiddeld meer uren in de week aan vrijwilligerswerk dan vrouwen. Ook blijkt dat werkenden (43 procent) vaker vrijwilliger zijn dan mensen zonder betaald werk (39 procent). Mensen zonder werk spenderen meer tijd aan vrijwilligerswerk dan mensen met een baan (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023a).

Bij burgerinitiatieven lijkt er geen sprake te zijn van de eerder genoemde participatie-elite maar is er wel sprake van een selecte groep mensen die aan initiatieven deelneemt (Vrieling & Verhoeven, 2011). Wat betreft de leeftijd van participanten zijn voornamelijk jongeren en ouderen ondervetegenwoordigd. Mensen van middelbare leeftijd participeren over het algemeen het meest (30-49 jaar) (Bakker et al., 2011; Igalla en van Meerkerk, 2015). De meeste deelnemers werken of zijn gepensioneerd (Hurenkamp, 2006). Het aandeel mannen en vrouwen onder de participanten verschilt niet significant van elkaar (Hurenkamp et al., 2006). Ook onderzoek van Bakker et al. (2011) laat zien dat er bij burgerinitiatieven bijvoorbeeld geen sprake is van een groter aandeel mannelijke deelnemers. Uit onderzoek van Vrieling & Verhoeven (2011) blijkt dat het zelfs vaker vrouwen, meer laag en middelbaar opgeleiden en mensen met een laag of modaal inkomen zijn die aan initiatieven deelnemen en ook initiatiefnemer zijn. Het is bij burgerinitiatieven vaak één persoon die de kartrekt. Deze persoon is in de praktijk lastig te vervangen of op te volgen (Vrieling & Verhoeven, 2011; Flink et al., 2014).

Wat initiatiefnemers en deelnemers aan initiatieven gemeen hebben is dat het bijna allemaal mensen zijn met een lange woonduur in de regio, sterke buurtbinding, intrinsieke motivatie en die over veel sociaal kapitaal beschikken. Het zijn mensen die een groter belang hebben bij het verbeteren of onderhouden van de buurt. Deze gemeenschappelijke factoren maken dat er sprake is van een “selecte” groep aan vrijwilligers binnen burgerinitiatieven. Deze selecte groep deelnemers onderscheidt zich van de standaard participatie-elite omdat de zaken waar vrijwilligers zich voor inzetten overeenkomen met de zaken waar niet-deelnemers zich mee bezighouden overeenkomen. Hiermee representeert de selecte groep ook de andere belangen van de rest van de buurtbewoners (Bakker et al., 2011).

Burgerinitiatieven onderscheiden zich doordat er bij deze participatievorm geen sprake lijkt te zijn van een klassieke participatie elite zoals wordt teruggezien bij de overige vormen van participatie. Er is bij burgerinitiatieven geen sprake van een oververtegenwoordiging van een bepaald geslacht of een leeftijdscategorie. Vrijwilligers kenmerken zich door hun lange woonduur, sterke buurtbinding, intrinsieke motivatie en groot sociaal kapitaal. Wat betekent dit voor initiatieven in crisistijd? Zijn deze motieven sterk genoeg om ook in moeilijke tijden het werk door te zetten of zorgt een crisis toch voor meer focus op het individu?

2.5 Hoe wordt een creeping crisis gedefinieerd in de literatuur en wat maakt de krapte op de arbeidsmarkt een creeping crisis?

Het volgende hoofdstuk zal onderzoeken of en hoe crises van invloed zijn op participatie. Daarvoor is het noodzakelijk eerst te definiëren wat een creeping crisis is en hoe deze zich onderscheidt van andere crises. Vervolgens zal de crisis op de arbeidsmarkt beschreven worden. Als laatste zal gekeken worden naar wat er al bekend is over de invloed van crises op vrijwilligerswerk.

Crisis zijn het resultaat van meerdere oorzaken, die gedurende de tijd met elkaar interacteren en leiden tot een bedreiging met potentieel verwoestende uitkomsten (Boin et al., 2021). Er zijn crises die opeens lijken te ontstaan door een bepaalde gebeurtenis. Ze verrassen en verdwijnen weer nadat ze onder controle zijn gebracht. Het heeft een duidelijk begin en een duidelijk einde. Ook zijn er zogenaamde creeping crises. Een bepaald soort probleem waarvan bekend is dat het bestaat. De schade van dit probleem kan zich opstapelen en uiteindelijk uitmonden in een crisis maar toch wordt er te weinig urgentie gevoeld om in te grijpen of het te beheren. Autoriteiten acteren onvoldoende of helemaal niet, wat leidt tot grotere problemen in de toekomst. Creeping crises hebben geen duidelijk begin en einde. Ook na een ogenschijnlijke piek kan het probleem blijven bestaan. Een creeping crisis is een bedreiging voor breed gedeelde maatschappelijke waarden of systemen die in de loop van tijd en ruimte veranderen en wordt beïnvloed door verschillende gebeurtenissen (Boin et al., 2021). Een voorbeeld van een creeping crisis is de gaswinnings- en aardbevingsproblematiek in Groningen. Al langere periode was er bekend dat er een oorzakelijk verband bestond tussen gaswinning en aardbevingen. Desondanks is dit pas later erkend en naar buiten gebracht. De toename van het aantal zware aardbevingen met grote effecten hebben ertoe geleid dat er meer media-aandacht heeft gekregen en dat het onderwerp hoger op de politieke agenda kwam te staan. Er bestaat veel onrust onder getroffen burgers en angst over veiligheid en gezondheid. Hoewel de gaskraan is dichtgedraaid zijn de aardbevingen nog niet opgehouden en heeft een groot gedeelte van de Groningers nog geen financiële compensatie ontvangen. Ook hebben de mensen daar nog steeds dagelijks last van de emotionele impact die de situatie heeft op hun dagelijks leven. Ook is het onbekend wat de invloed van deze crisis op volgende generaties is (Tolsma, 2021).

Een ander tekenend voorbeeld van een creeping crisis is de asielcrisis. Al jarenlang is er sprake van een instroom van migranten naar Europa. Pas in 2015 werd er door politici gesproken van een migratiecrisis na de grote toename in het aantal migranten in Griekeland (Boin et al., 2020). Tegenwoordig is er in Nederland nog steeds sprake van een asielcrisis, terwijl de instroom van migranten de afgelopen twee jaar lager is dan voorgaande jaren. De asielcrisis wordt dan ook niet alleen veroorzaakt door een hoge instroom maar ook door andere factoren. Eén daarvan is dat het aantal opvangplekken wordt op- en afgeschaald afhankelijk van de grootte van de instroom. Dit maakt dat er geen buffers zijn waar op momenten van een plotseling hoge instroom gebruik van gemaakt kan worden. Daarnaast is er sprake van een grote woningnood in Nederland. Mensen zitten hierdoor noodgedwongen langer in azc's dan zou moeten. Asielzoekers moeten zich registreren in het aanmeldcentrum in Ter Apel waarna zij terecht kunnen in een asielzoekerscentrum. Deze centra zitten echter ook allemaal vol waardoor er in Ter Apel tegenwoordig veel mensen zelfs buiten moeten slapen (Kamphorst & de Vries, 2022). Het is een crisis die al bijna tien jaar aan de gang is en waarvan het einde nog steeds niet in zicht is.

Ook de huidige krapte op de arbeidsmarkt kan beschouwd worden als een creeping crisis. De spanning op de arbeidsmarkt is sterk toegenomen in de afgelopen jaren en is in 2023 nog onverminderd hoog (de Ree, 2023). Het is een probleem dat de komende jaren zal aanhouden (Bogosavac, 2023). De gevolgen daarvan worden gemerkt in het dagelijks leven: er rijden minder treinen, extreme drukte op vliegvelden en restaurants die maar een beperkt aantal gasten kunnen aannemen in verband met personeelstekort. Er ontstaan economisch schadelijke gevolgen door al het werk dat blijft liggen. Ook ontstaat er een maatschappelijk risico, het risico op een maatschappij waarin het druk hebben de standaard is (Möhlmann, 2022). Ook heeft de krapte gevolgen voor werknemers. De werkdruk is door de krapte toegenomen en zal in de toekomst niet gaan afnemen (UWV, 2022). De toegenomen werkdruk leidt tot meer burn-out klachten onder werknemers. 520 duizend werknemers noemden werkstress als reden voor hun verzuim. Ruim 11 miljoen werknemers zaten voor een langere periode ziek thuis met burn-out klachten (Bremmer, 2022).

De krapte op de arbeidsmarkt biedt werknemers echter ook ruimte. Wanneer de arbeidsomstandigheden niet naar wens zijn wisselen mensen snel van baan (de Ruiter, 2023). Dit is ook de reden voor de toename van het aantal zelfstandigen zonder personeel (ZZP). Hiermee neemt men meer regie over de werkweek. In dezelfde tijd wordt er meer geld verdient als in loondienst en de overgehouden tijd besteden mensen aan bijvoorbeeld mantelzorg of iets voor zichzelf (de Ruiter, 2023). Ook voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt biedt de krapte mogelijkheden. Het UWV adviseert bedrijven namelijk om vacature-eisen los te laten en het richten op groepen die minder snel in aanmerking zouden komen voor vacatures zoals gepensioneerden, statushouders en mensen met een beperking (UWV, 2023). Een andere mogelijke oplossing die wordt genoemd is het stimuleren van het maken van meer uren. Ook het stimuleren van het doorwerken na de AOW-gerechtigde leeftijd biedt kansen (ArbeidsmarktInZicht, 2023). Er is ook een toename in de beroepsbevolking waarneembaar. Er zijn meer mensen die meer uren willen werken en per direct beschikbaar zijn. Deze ontwikkeling is vooral zichtbaar onder vrouwen en gepensioneerden die zich weer in willen zetten (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023b.).

De krapte op de arbeidsmarkt leek er al een tijd aan te komen. In 2017 werd al gewaarschuwd voor een dreigend personeelstekort in de zorg, onderwijs en techniek. De vergrijzende samenleving en de generatie ‘babyboomers’ die pensioengerechtigde leeftijd bereikt, heeft invloed op alle sectoren. 1 op de 10 werknemers in Nederland is 60 jaar of ouder en zal binnen nu en 7 jaar met pensioen gaan. Inmiddels is de krapte zo groot dat een economische recessie de krapte wel zal verminderen maar niet geheel laat verdwijnen (Adenaerd, 2022). Aan de krapte op de arbeidsmarkt liggen zowel structurele oorzaken ten grondslag als tijdelijke oorzaken die de krapte versterken of versterkt hebben. De coronapandemie was een belangrijke tijdelijke oorzaak van de stijging van de krapte op de arbeidsmarkt. Met de sluiting van horeca en detailhandel moesten veel mensen noodgedwongen ander werk gaan zoeken. Nu de maatregelen zijn afgeschaft, keren mensen niet terug naar hun oude functie waardoor er een groot gat is ontstaan. Ook heeft de coronasteun aan bedrijven ervoor gezorgd dat veel werknemers wél konden blijven, ook bij bedrijven die tijdens corona niet productief waren. Deze werknemers waren anders beschikbaar geweest voor andere, wel productieve bedrijven. Een structurele oorzaak van de krapte is het hoge aandeel deeltijdwerkers in Nederland. Een andere structurele oorzaak is een mismatch door een veranderende arbeidsmarkt. Dit komt door het ontstaan van nieuwe functies, niet tijdig laten bijscholen of een mismatch tussen werkgever en werknemers over bijvoorbeeld het aantal uren. De grootste structurele oorzaak van de krapte is de vergrijzing van de Nederlandse bevolking.

Creeping crisis hebben een langere aanloop en blijven lange tijd onder de radar. Wanneer de dagelijkse gevolgen eenmaal gevoeld worden zijn deze creeping crises vaak van ingrijpende invloed op de maatschappij. De krapte op de arbeidsmarkt is een voorbeeld van een creeping crisis waar een mogelijke oplossing voorlopig niet in zicht is. Ook dit probleem is tegenwoordig dusdanig groot dat de gevolgen in het dagelijks leven merkbaar zijn en zelfs voor mentale klachten kunnen zorgen. De hoge werkdruk en negatieve gevolgen roepen de vraag op hoe het staat met de motivatie en mogelijkheden om te participeren in activiteiten buiten werktijd. Desondanks biedt de krapte op de arbeidsmarkt mogelijk ook kansen waardoor mensen meer regie kunnen nemen over hun werktijden en eventueel (meer) tijd overhouden voor nevenactiviteiten.

2.6 Wat zijn volgens de literatuur factoren die de invloed van crises op de motivatie om te participeren bepalen?

Een crisis heeft vaak ingrijpende invloed op het dagelijks leven van mensen. Dit geldt zowel voor creeping crises als crises die plotseling ontstaan. Zoals in de inleiding uiteengezet werd ontstaat er tijdens sommige crises ook een groot solidariteitsgevoel onder burgers. Dit leidde in coronatijd tot de oprichting van veel nieuwe initiatieven. Desondanks stoppen ook veel vrijwilligers in tijden dat zij het zelf ook moeilijk hebben. Dit hoofdstuk zet uiteen wat er in de literatuur bekend is over het effect van crises op de motivatie om te gaan of blijven participeren.

In tijden van crisis spelen andere factoren een rol bij de overweging om vrijwilligerswerk te gaan doen. Bij acute crises zoals een natuurramp worden veiligheidsrisico's meegenomen, eerdere ervaring met vrijwilligerswerk maar ook de mogelijkheid om langdurig afwezig te kunnen zijn van de gebruikelijke werkplek (Bailey & Kaplan, 2022). Solidariteitsgevoelens voor de mensen die slachtoffer zijn van de crisis vergroten de motivatie om vrijwilligerswerk te gaan doen. Deze solidariteitsgevoelens zijn groter wanneer mensen zelf in een nadelige situatie zitten of naasten kennen die in een dergelijke situatie hebben gezeten. In crisistijd neemt niet alleen het aantal vrijwilligers toe bij instanties gericht op de betreffende crisis maar ook bij andere overige vrijwilligersinstanties. Deze toename wordt toegeschreven aan het feit dat een crisis het algehele solidariteitsgevoel van mensen aanwakkert, niet alleen voor mensen die getroffen zijn door de crisis (Bailey & Kaplan, 2022).

In een crisis zoals de coronapandemie werd duidelijk dat burgerparticipatie een belangrijk middel is om eenzaamheid tegen te gaan en weer een invulling te kunnen geven aan het dagelijks leven. Het ondersteunt daarmee de bescherming van de meest kwetsbare groepen (Falanga, 2020). De afgelopen pandemie heeft het gevoel van solidariteit vergroot, de motivatie van burgers om betrokken te worden voor de kwetsbare groepen in de maatschappij. Onderzoek naar de eerste fase van de pandemie laat deze solidariteit zien in het feit dat er veel nieuwe initiatieven ontstonden om mensen te helpen. Anderzijds is zijn onzekerheid en het gevoel van dreiging in een dergelijke situatie ook reden om juist meer naar binnen te keren en zich te richten op zichzelf (Borbáth et al., 2021). In het geval van corona vond burgerparticipatie dan ook plaats in kort durende initiatieven en nam participatie in initiatieven op de lange termijn af (Falanga, 2020).

Spit et al. (2021) hebben onderzocht hoe de pandemie van invloed is geweest op reeds bestaande burgerinitiatieven. Uit dat onderzoek blijkt dat iets minder dan de helft van de onderzochte initiatieven hun werkzaamheden heeft moeten minderen. Dit was geen onwil maar werd toegeschreven aan het gebrek aan beschikbare deelnemers en belemmeringen van de opgestelde maatregelen. Onder vrijwilligers heerste angst om te komen helpen in verband met het gezondheidsrisico en veel locaties van initiatieven moesten door de maatregelen sluiten. In andere gevallen was het staken van de activiteiten wel een vrijwillige keuze. De activiteiten waren in de pandemie niet relevant of de kartrekker van het initiatief had geen energie meer om het initiatief voort te zetten. Dit gebrek aan energie werd ook gevonden onder deelnemers. Deze groep wilde stoppen, of minder betrokken zijn en COVID bood hun daarin een tijdelijke mogelijkheid.

Initiatieven bestaan vaak uit een homogene groep met veel verbindend sociaal kapitaal. Wanneer deze groep kwetsbaar blijkt valt in één keer het hele netwerk weg. Dit kan in het geval van corona liggen aan angst voor de gezondheid maar ook aan het feit dat ouders bijvoorbeeld geen tijd meer hadden door thuisblijvende kinderen om zich in te kunnen zetten. De aandacht ging eerst uit naar zichzelf en de naaste omgeving (Spit et al., 2021).

Het lijkt dus afhankelijk van de aard van de crisis of het solidariteitsgevoel blijvend is of dat mensen dit afwegen tegen eigen belangen wanneer zij de keuze maken om deel te (blijven) nemen aan burgerinitiatieven. Bevindingen ten aanzien van de coronacrisis zijn echter moeilijk te generaliseren. Dit ligt aan de specifieke aard van deze crisis die sociale interactie beperkte. Hoewel dit bij andere crises zoals een natuurramp ook het geval is was het in tijden van corona wettelijk verplicht om afstand te houden tot andere mensen wat deze crisis onderscheid van andere. Desondanks is er nog weinig bekend over het effect van creeping crises op participatie en behalve het onderzoek naar de coronapandemie ook nog geen onderzoek op het effect op participatie specifiek binnen burgerinitiatieven. Dit vraagt om verder onderzoek.

2.7 Verwachtingen

Het theoretisch kader maakt duidelijk dat burgerinitiatieven in allerlei soorten en maten bestaan. Binnen een burgerinitiatief zijn er verschillende rollen te vervullen, dit maakt ook dat participatie er in de praktijk verschillend uit kan zien. Participatie komt voort uit verschillende motivaties en heeft verschillende doeleinden. Bij burgerinitiatieven lijkt motivatie voor participatie voornamelijk voort te komen uit altruïstische overwegingen. Mensen willen zich graag inzetten voor de leefomgeving en zetten zich in voor het algemeen belang.

De literatuur laat zien dat in tijden van crisis er een groter solidariteitsgevoel kan ontstaan. Hoewel de effecten van de arbeidsmarktkrapte voelbaar zijn in het dagelijks leven door het feit dat bijvoorbeeld minder treinen rijden, wachtrijen langer zijn geworden en veel winkels minder open zijn lijkt deze ‘creeping crisis’ minder impact te hebben op het algemene belang en solidariteitsgevoel. De gevolgen van de crisis worden meer op individueel niveau ervaren. Dit schept de verwachting dat mensen minder snel geneigd zijn te willen helpen in deze moeilijke tijd door bijvoorbeeld meer uren te maken of door na de pensioengerechtigde leeftijd toch weer aan het werk te gaan. Mensen zullen eerder de neiging hebben om zich op zichzelf te richten, ook door de mogelijkheid die de arbeidsmarktkrisis hierin biedt. Mensen kunnen betere arbeidsvoorwaarden eisen van hun werknemer of gaan verder als ZZP'er om meer regie willen houden over hun werktijd. Zo kunnen zij meer tijd besteden aan de dingen die zij echt belangrijk vinden, zoals vrijwilligerswerk.

Deze aanwijzingen uit de literatuur en de ervaring van de krapte op de arbeidsmarkt leidt tot de volgende verwachting voor participatie binnen burgerinitiatieven:

1: De krappe arbeidsmarkt zorgt ervoor dat mensen meer regie kunnen nemen over hun arbeidsvoorwaarden. Daarnaast zorgt de crisis niet voor een groter solidariteitsgevoel waardoor mensen meer of langer gaan werken. Dit maakt dat mensen (meer) tijd vrij hebben voor participatie binnen burgerinitiatieven.

Crises hebben vaak verregaande gevolgen en kunnen daarmee ook een bedreiging vormen voor de mate waarin mensen participeren. In de coronapandemie waren sociale interacties zelfs wettelijk ingeperkt. Bij crises heerst er een groot solidariteitsgevoel, maar is er ook de neiging dat mensen in zichzelf keren en hun eigen situatie veilig willen stellen. De individuele impact van de crisis op de arbeidsmarkt die mensen mogelijk ervaren is groot. Meer mensen kampen met stressklachten, zitten thuis door een burn-out of ervaren andere gezondheidsklachten. Het feit dat mensen het steeds drukker hebben en mentale klachten ervaren schept de verwachting dat mensen in hun vrije tijd minder snel geneigd zijn om zich in te zetten voor vrijwilligerswerk. De mogelijke oplossingen voor de krapte stimuleren het maken van meer uren en het langer doorwerken tot na de AOW-gerechtigde leeftijd. Ook mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt komen tegenwoordig sneller in aanmerking voor betaald werk. De wens om aan het werk te kunnen lijkt te bestaan. Er is namelijk een stijging van de beroepsbevolking. Dit impliceert dat meer mensen betaald werk gaan doen door de krappe arbeidsmarkt. Indien dit het geval is zou dit mogelijk een nadelige invloed hebben op de mate waarin mensen kunnen participeren. Een substantieel deel van deelnemers aan initiatieven zijn namelijk mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en gepensioneerden.

Deze aanwijzingen uit de literatuur en de ervaring van de krapte op de arbeidsmarkt leidt tot de volgende verwachting voor participatie binnen burgerinitiatieven:

2: De krappe arbeidsmarkt heeft tot gevolg dat de werkdruk hoger wordt en betaald werk meer tijd vraagt. Ook zorgt de krapte er voor dat er betaald werk is voor iedereen, ook mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt en zelfs voor gepensioneerden. Dit maakt dat mensen minder tijd hebben om te participeren binnen burgerinitiatieven.

Deze twee contrasterende verwachtingen maken dat het interessant is om in de praktijk te onderzoeken welke van de twee verwachtingen het meest ervaren wordt binnen burgerinitiatieven met het oog op de huidige creeping crisis van arbeidsmarktkrapte.

3. Data en methode

3.1 Methodologie

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van een kwalitatieve onderzoeksmethode, specifiek semigestructureerde interviews (Clark et al., 2021). Kwalitatieve onderzoeksmethoden lenen zich goed voor dit onderzoek omdat het de onderzoeker toestaat de ervaringen van mensen gedetailleerd te onderzoeken. Het staat respondenten toe zelf onderwerpen voor te dragen en maakt het mogelijk om de betekenis en interpretaties die zij geven aan bepaald gedrag, gebeurtenissen of objecten te begrijpen. (Hennink et al., 2020). Dit onderzoek draait om participatie, een begrip waar op verschillende manieren invulling aan gegeven kan worden. De kwalitatieve onderzoeksmethode is open van aard, wat passend is voor het verkennende karakter van dit onderzoek. Het onderwerp burgerinitiatieven en crises is namelijk nog onderbelicht in bestaande literatuur. Dit onderzoek houdt dus een open blik en definieert participatie aan de hand van de interpretatie van de geïnterviewde initiatiefnemers. De onderzoeksvraag wordt benaderd door de ogen van de initiatiefnemer.

3.2 Casusselectie

In dit onderzoek is het doel te achterhalen wat mensen motiveert om wel of niet te (blijven) participeren in burgerinitiatieven, ook in een situatie waarin de omstandigheden dit mogelijk bemoeilijken zoals tijdens een crisis. Ik verken deze vraag binnen een gevalstudie, ofwel een single casestudy (Gustafsson, 2017). Op dit moment spelen er in Nederland verschillende creeping crisis, zoals de aardbevingen in Groningen, de klimaatcrisis en de asielcrisis. In dit onderzoek staat de crisis op de arbeidsmarkt centraal. De arbeidscrisis is een goed voorbeeld van een creeping crisis die ook veel invloed heeft op het dagelijks leven van veel mensen.

Het onderzoek richt zich enkel op burgerinitiatieven in Nederland. Nederland leent zich goed voor onderzoek naar burgerinitiatieven gezien het feit dat burgerinitiatieven in de afgelopen jaren in populariteit zijn toegenomen en de overheid actief beleid voert op het stimuleren van het zelforganiserende vermogen van burgers (de Haan & Haartsen, 2015; Mattijssen et al., 2015). Ook in het regeerakkoord “Vertrouwen in de toekomst” (2017) werd de aandacht gevestigd op participatie. Participatie wordt gezien als belangrijk middel voor integratie en ook vrijwilligerswerk wordt gestimuleerd door bijvoorbeeld de uitbreiding van de maximaal onbelastbare vergoeding (Schmeets, 2018). Het feit dat Nederland al langere tijd gericht is op participatie maakt het mogelijk om een onderzoek uit te kunnen voeren onder gevestigde burgerinitiatieven met een langere bestaansduur van minimaal vijf jaar. Een bestaansduur van minimaal vijf jaar is relevant voor het onderzoek omdat de crisis op de arbeidsmarkt een recent verschijnsel is (Wiegant, 2022). Dit maakt dat initiatieven die al langer bestaan een mogelijke verandering in participatie kunnen toeschrijven aan een recente ontwikkeling zoals de krapte op de arbeidsmarkt. Jongere initiatieven die zijn gestart in tijden van krapte op de arbeidsmarkt kunnen waarschijnlijk niet, of moeilijker een mogelijke verandering in participatie opmerken en deze koppelen aan een recente ontwikkeling zoals de krapte arbeidsmarkt.

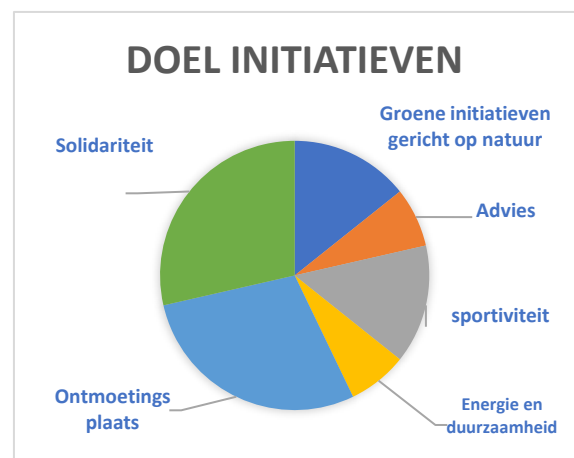
Voor de uitvoering van het onderzoek is er gekozen om in zeven verschillende gemeenten twee initiatiefnemers te interviewen. Onderstaande tabel geeft aan in welke gemeenten initiatieven zijn geselecteerd. De keuze voor de gemeenten is gebaseerd op het feit dat in alle gemeenten sprake is van krapte op de arbeidsmarkt (Braamse et al., 2022). Daarnaast is er in dit onderzoek gestreefd naar spreiding van gemeenten door het land heen en enige heterogeniteit van grotere en kleinere gemeenten en in het karakter van de initiatieven.

Gemeente	Initiatieven	
Amersfoort	<ul style="list-style-type: none"> - Initiatief A1 - Initiatief A2 	<ul style="list-style-type: none"> - Ondersteuning bieden aan nieuwe, jonge buurtinitiatieven - Buurthuis waar verschillende soorten activiteiten georganiseerd worden voor buurtbewoners.
Groningen	<ul style="list-style-type: none"> - Initiatief B1 - Initiatief B2 	<ul style="list-style-type: none"> - Buddysysteem om mensen in een kwetsbare positie te ondersteunen in het dagelijks leven - Het stimuleren van sociale cohesie in de buurt en leefbaarheid door middel van verscheidene activiteiten
Utrecht	<ul style="list-style-type: none"> - Initiatief C1 - Initiatief C2 	<ul style="list-style-type: none"> - Het onderhouden van een speeltuin - Een buurthuis wat verschillende activiteiten organiseert voor buurtbewoners
Zoetermeer	<ul style="list-style-type: none"> - Initiatief D1 - Initiatief D2 	<ul style="list-style-type: none"> - Het ontwikkelen, behouden en gebruik monitoren van een natuur- en landschappentuin. - Een buurttuin dat in de tuin verschillende activiteiten organiseert
Alphen aan den Rijn	<ul style="list-style-type: none"> - Initiatief E1 - Initiatief E2 	<ul style="list-style-type: none"> - Een energiecoöporatie gestart door een groep buurtbewoners - Een voetbalclub die overgenomen wordt beheerd door vrijwilligers
Bronckhorst	<ul style="list-style-type: none"> - Initiatief F1 - Initiatief F2 	<ul style="list-style-type: none"> - Een instantie die zorgt voor het welzijn van de mensen in de buurt - Een sporthal die in het beheer is van vrijwilligers
Almere	<ul style="list-style-type: none"> - Initiatief G1 - Initiatief G2 	<ul style="list-style-type: none"> - Een voedselbank die ook maandelijks een rommelmarkt organiseert - Een voedselbank die samenwerkt met lokale supermarkten

Desondanks is er sprake van convenience sampling en kunnen op basis van deze kleine en selecte steekproef van gemeenten en initiatieven beperkt uitspraken gedaan worden over alle gemeenten in Nederland of elders (Price, 2013). Lysias Advies, het bedrijf waar gedurende dit onderzoek stage is gelopen, beschikte over contactpersonen in de geselecteerde gemeenten. Met elke gemeente is voorafgaand aan het onderzoek een interview uitgevoerd om te constateren of de gemeente geschikt was voor het onderzoek. De gemeente is geselecteerd op basis van het feit of er sprake is van krapte op de arbeidsmarkt en of er tenminste drie initiatieven langere tijd actief waren binnen de gemeente om een interview bij af te kunnen nemen. Om de anonimiteit van de respondenten te waarborgen is elk initiatief per gemeente aangeduid met een letter uit het alfabet. In de quotes in de resultaten wordt met de letter verwezen naar het betreffende initiatief.

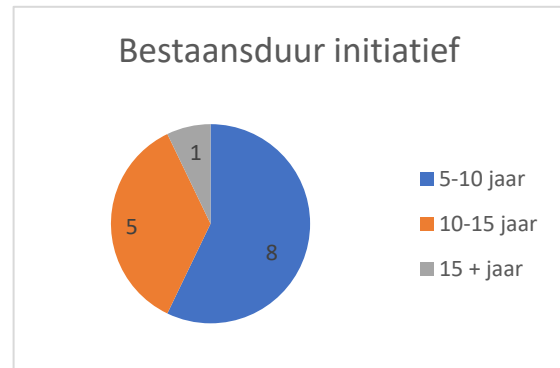
De keuze van de initiatieven is gebaseerd op het feit dat zij een bestaansduur van minimaal vijf jaar hebben. De huidige arbeidsmarktkrapte is een recent verschijnsel, in 2022 werd voor het eerst gesproken van een crisis (Wiegant, 2022). Daarmee is het belangrijk om initiatieven te interviewen die al voor het hoogtepunt van de crisis bestonden. Indien er sprake is van een ontwikkeling die door initiatiefnemers duidelijk waar te nemen is kan deze ook toegeschreven worden aan een nieuwe factor zoals de crisis. Via zowel sociale media als websites is vooraf onderzocht of het initiatief actief was of niet. Ook is daarbij gekeken of er bij het initiatief sprake was van een tekort aan vrijwilligers. Een tekort aan vrijwilligers was echter geen voorwaarde om deel te kunnen nemen aan het onderzoek. Er is getracht zowel kleine als grote initiatieven mee te nemen in het onderzoek.

Wanneer in de literatuur gezocht wordt naar burgerinitiatieven zijn er enkele onderwerpen waar burgerinitiatieven zich veelal rondom organiseren. Dit zijn groene initiatieven, initiatieven die zich bezig houden met (groene) energie en sporten en bewegen. De onderwerpen van de onderzochte initiatieven zijn divers maar komen overeen met het algemene beeld van informele burgerinitiatieven. In het onderzoek van Hurenkamp en Rooduijn (2009) naar kleinschalige burgerinitiatieven worden leefbaarheid en solidariteit ook als de twee vaakst voorkomende doelen genoemd. Binnen dit onderzoek zijn de voornaamste doelen van initiatieven: solidariteit (iets voor een ander willen doen), het creëren van een ontmoetingsplaats, sportiviteit bevorderen en natuurbeheer. Overkoepelend is dat alle initiatieven met hun doel bijdragen aan het creëren van een betere leefomgeving. Figuur 1 laat zien wat het doel is van de initiatieven die betrokken zijn bij dit onderzoek.

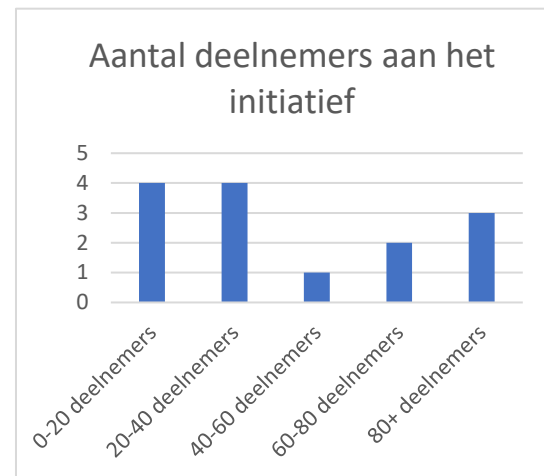
Figuur 1

De initiatieven betrokken bij dit onderzoek zijn initiatieven die tussen de vijf en meer dan vijftien jaar bestaan. Het merendeel van de initiatieven is relatief jong en bestaat tussen de vijf en tien jaar. De bestaansduur van een initiatief is afhankelijk van de opgave van het initiatief. Hoe langer een initiatief bestaat, hoe meer geïstitutionaliseerd een initiatief vaak is (Igalla en van Meerkerk, 2015).

Figuur 2

Er zijn zowel kleine initiatieven (0-20 deelnemers) geïnterviewd als initiatieven met meer dan 80 deelnemers. Het merendeel van de initiatieven bestaat uit tussen de 0 en 40 deelnemers. Naarmate er meer vrijwilligers beschikbaar zijn groeit het initiatief, niet alleen in aantal vrijwilligers maar ook in werkzaamheden.

Figuur 3

In dit onderzoek is ervoor gekozen om het onderzoek uit te voeren onder initiatiefnemers. Initiatiefnemers zijn al sinds het begin betrokken bij het initiatief en hebben indien die er zijn, goed zicht op de ontwikkelingen die zich in de bestaansduur van het initiatief hebben voorgedaan. Zij hebben ook vaak zicht op de reden waarom mensen vertrekken bij een initiatief maar ook op de redenen waarom mensen zich bij hun initiatief melden. Ook kan participatie per initiatief verschillend zijn binnen en tussen initiatieven. Daarom is het voor een algemeen en vergelijkbaar beeld beter om onderzoek te doen vanuit het perspectief van de initiatiefnemer in plaats van individuele vrijwilligers te onderzoeken. Daarnaast is het moeilijk om in contact te komen met mensen die hun werk bij het burgerinitiatief hebben gestopt en die daarover in gesprek willen.

3.3 Dataverzameling

Om data te verzamelen is ervoor gekozen om semigestructureerde interviews af te nemen. Semigestructureerde interviews geven respondenten de kans om dezelfde gevragen gesteld te worden binnen een flexibel raamwerk. Dezelfde vragen worden gesteld vanuit dezelfde hoofdcategorieën maar er zijn geen uitgeschreven vragen en de volgorde is afhankelijk van het verloop van het gesprek met de respondent. De openheid van deze onderzoeksmethode stimuleert diepte en vitaliteit en biedt de mogelijkheid om nieuwe concepten naar voren te laten komen die niet direct terug te vinden zijn in de literatuur (Clark et al, 2021). Dit is passend voor dit verkennende onderzoek waarbij nog weinig bekend is over de invloed van crises op participatie binnen burgerinitiatieven. Ook biedt het de onderzoeker ruimte om open het interview in te gaan en flexibel te kunnen reageren tijdens de interviews. De vraag “merken jullie iets wat erop wijst dat deelnemers het drukker hebben op het werk?” leidde bijvoorbeeld vaak tot een uitstapje naar een nieuw onderwerp. Deelnemers hadden het bijvoorbeeld niet drukker op werk, maar drukker in het algemeen.

Het open karakter van semigestructureerd interviews staat toe dit uitstapje te kunnen nemen binnen het interview. Hierdoor wordt nuttige bijvangst opgehaald die helpt om het onderzoek mogelijk uit te breiden en een nieuwe dimensie toe te voegen. De interviews vonden plaats op een door de initiatiefnemer uitgekozen locatie om het voor hen zo makkelijk en comfortabel mogelijk te houden. Wel werd er voor gezorgd dat dit een rustige omgeving was waar de respondenten vertrouwelijk en gemakkelijk konden praten. Bij alle interviews die fysiek hebben plaatsgevonden volgde ook een rondleiding van de locatie van het initiatief. Dit heeft geleid tot field notes die gebruikt zijn bij het analyseren van de data. De fieldnotes dragen bij aan beeldvorming van het initiatief en het verder kunnen verdiepen in de ervaringen van initiatiefnemers. Bij vier van de interviews was het helaas door omstandigheden niet mogelijk een fysiek interview in te plannen, deze hebben telefonisch of via Teams plaatsgevonden. Het mogelijke nadeel hiervan is dat er minder persoonlijk contact is waardoor respondenten mogelijk minder gemakkelijk persoonlijke verhalen delen (Clark et al., 2021). De interviews hebben gemiddeld 30 tot 45 minuten in beslag genomen.

Onderstaande tabel geeft de topiclijst weer die is gebruikt voor het uitvoeren van de interviews:

Hoofdonderwerpen	Sub onderwerpen
Het burgerinitiatief	<ul style="list-style-type: none"> - Wanneer is het initiatief ontstaan - Wat is het doel van het initiatief - Welke taken worden uitgevoerd door het burgerinitiatief - Welke taken zijn er binnen het initiatief
Rol binnen burgerinitiatief	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe zijn de taken verdeeld - Hoe wordt die rolverdeling bepaald - Hoeveel tijd kost deelname aan burgerinitiatief
Deelnemers aan het initiatief	<ul style="list-style-type: none"> - Hoeveel deelnemers zijn er - Wat is de samenstelling van de deelnemers
De krapte op de arbeidsmarkt	<ul style="list-style-type: none"> - Zijn er veranderingen in het aantal deelnemers - Effect op deelnemers aan initiatief - Effect op kunnen uitvoeren werkzaamheden

Voor het onderzoek is het relevant om te weten over wat voor soort burgerinitiatieven het gaat. Het voornaamste doel van het onderwerp “het burgerinitiatief” is om in kaart te brengen wat de doelstelling is van het initiatief, wat de leeftijd van het initiatief is en welke taken het initiatief uitvoert.

Het theoretisch kader heeft laten zien dat participatie binnen initiatieven kan verschillen per rol. De ene rol vraagt om een grotere tijdsbesteding dan de ander. Daarnaast is het aantal vrijwilligers van invloed op de mate waarin de kerngroep van een initiatief kan functioneren. Hoe meer vrijwilligers, hoe lager de druk op de kerngroep. Ook blijkt uit de theorie dat mensen bij burgerinitiatieven langere tijd betrokken blijven. In de topiclijst is dit verwerkt door te vragen naar hoeveel tijd deelname aan een burgerinitiatief een deelnemer kost. Daarbij is door te vragen naar de rolverdeling ook probeert te achterhalen of dit verschilt per functie. Daarnaast is het belangrijk om inzichtelijk te maken wat de beschikbaarheid van deelnemers is. Hebben initiatieven een overvloed aan mensen of juist te weinig? En hoe vaak zijn deelnemers in een week beschikbaar en komt dit overeen met de verwachting van de initiatiefnemers? Ook is er gevraagd naar het verloop in het aantal deelnemers, blijven deelnemers jarenlang aan een initiatief verbonden of zijn het eenmalige bijdragen die mensen leveren?

Uit de literatuur kwamen twee contrasterende verwachtingen naar voren. Enerzijds zou de krapte op de arbeidsmarkt burgers een kans geven om regie te nemen over hun (werk)tijd wat ten goede zou kunnen komen aan de participatie in burgerinitiatieven. Anderzijds kan de krapte op de arbeidsmarkt ook een nadelige invloed hebben op participatie gezien het feit dat de krapte zorgt voor extra werkdruk voor burgers met een betaalde baan. In de topiclijst is getracht beide verwachtingen te toetsen door ruimte te houden in de vragen voor resultaten die beide verwachtingen zouden staven Dit wordt gedaan door te vragen naar mogelijke belemmeringen maar ook mogelijkheden die initiatiefnemers zien bij het uitvoeren van hun werkzaamheden. Bijvoorbeeld door een tekort aan vrijwilligers, die het nu te druk hebben met hun betaalde baan. Of juist extra deelnemers die zich melden bij het initiatief. Ook is er gevraagd naar een mogelijke invloed op deelnemers zelf. Wordt hun beschikbaarheid bijvoorbeeld beïnvloedt doordat zij het drukker hebben op het werk? Of zijn ze misschien zelfs genoodzaakt om te stoppen met het initiatief?

3.4 Data-analyse

Om de data te kunnen analyseren zijn alle interviews woordelijk getranscribeerd. Bij deze manier van transcriberen gaat de manier verloren waarop iemand iets zegt maar wordt wel alle informatie opgenomen. Vervolgens zijn de transcripties in het analyseprogramma NVivo gezet. Met behulp van dit programma is vervolgens gecodeerd. Het coderen gebeurt in drie fasen die elkaar kunnen opvolgen maar ook door elkaar heen kunnen lopen of elkaar afwisselen. De eerste fase is open coderen. In deze fase worden stukjes tekst gemarkeerd en wordt daar een code aan toegekend. Een code is een woord of omschrijving die refereert aan een bepaald probleem, thema, idee etc. dat evident is in de data (Hennink et al., 2020). Het is het begin van het theoretiseren of conceptualiseren van het onderzoeksveld. Voor een deel zijn deze codes gebaseerd op wat voortkomt uit de theorie (deductief) maar het kunnen ook nieuwe thema's zijn die de respondent naar voren brengt in het interview (inductief). De operationalisatie van participatie is deductief gebruikt bij het coderen. Zo heb ik uitspraken over de tijdsbesteding van vrijwilligers, beschikbaarheid van vrijwilligers en duur van verbondenheid van vrijwilligers bij het initiatief gecodeerd onder 'participatie'. Een ander voorbeeld van een code die uit de literatuur naar voren kwam is bijvoorbeeld woontuur. Mensen die langer in een buurt zouden wonen zijn daardoor gemotiveerd om deel te nemen aan een initiatief (Bakker et al., 2011). Deze code is echter in de volgende fase afgevallen omdat deze code niet is voortgekomen uit de interviews.

De tweede fase is axiaal coderen, hierbij kunnen codes worden samengevoegd of weer uit elkaar gehaald. Ook kunnen er nieuwe codes toegekend worden. Een voorbeeld hiervan is professionaliseren. Meerdere initiatieven hebben aangegeven dat naarmate een initiatief groeit het belangrijk is het initiatief te professionaliseren. Dit willen zij doen door een vakantierooster op te stellen in de zomer, door meer taken op zich te nemen als initiatief en bijvoorbeeld een grotere locatie te kunnen huren. Deze losse codes zijn in het axiaal coderen samengevoegd tot de hoofdcategorie "professionaliseren". Het resultaat van axiaal coderen zijn hoofdcategorieën die gebruikt kunnen worden bij het opstellen van een theorie. De laatste stap is het selectief coderen. Dit is het analyseren van de codes die de analyse heeft voortgebracht en kijken of hier opvallendheden in te vinden zijn of samenhang (Clark et al., 2021). De volgende hoofdcategorieën zijn uit de codes en sub codes voortgekomen: algemene kenmerken, vrijwilligers, motieven, organisatiestructuur en professionalisering. De codes en sub codes en hoofdcategorieën die uit dit proces voortkomen zijn weergegeven in een codeboom (bijlage 6.3, p.52). Het coderen stopt bij het punt van saturatie, wanneer er geen nieuwe data of onderwerpen worden gevonden in de transcripten (Hennink et al., 2020). In de interviews werd dit gemerkt doordat er tijdens het transcriberen en codeerproces op een bepaald moment geen nieuwe codes werden gevonden die onder een nieuwe hoofdcategorie geschaard konden worden.

3.5 Betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid binnen kwalitatief onderzoek gaat om de vraag of bevindingen rusten op toevallige omstandigheden van dit onderzoek en de onderzoeker. De beslissingen van de onderzoeker moeten transparant en duidelijk zijn. Een onafhankelijke onderzoeker zou tot soortgelijke of vergelijkbare bevindingen moeten kunnen komen (Noble & Smith, 2015). Daarom streef ik naar consistentie van de analytische procedures en het rekening houden met de beperkingen bij de gekozen onderzoeksmethodes die mogelijk de uitkomst van het onderzoek beïnvloeden. Om hieraan te voldoen is ervoor gekozen om de interviews semigestructureerd af te nemen. Semigestructureerde interviews geven een leidraad voor gesprekken waardoor in de kern de meest relevante informatie voor het onderzoek wordt opgehaald. Anderzijds biedt het ook genoeg openheid om de respondent de controle te geven in het interview en mogelijk andere relevante thema's te benoemen. Hierdoor blijft de persoonlijke invloed van de onderzoeker beperkt. Door het stellen van zoveel mogelijk open vragen in interviews en veel te parafaseren is gezorgd dat de informatie goed geïnterpreteerd werd. Voorafgaand aan de interviews is de topiclijst naar de respondenten gestuurd om verwarring over de vragen te voorkomen. Daarnaast is het codeerproces weergegeven in een codeboom waardoor het proces duidelijk te volgen is.

3.6 Validiteit

Bij validiteit in kwalitatief onderzoek draait het om de nauwkeurigheid waarmee de bevindingen de empirische werkelijkheid accuraat weerspiegelen. Het belangrijk hierbij te erkennen dat persoonlijke standpunten en ervaringen van de onderzoeker (onbewust) kan leiden tot vooringenomenheid (Noble & Smith, 2015). Om deze reden is getracht de perspectieven van de initiatiefnemers zo accuraat mogelijk weer te geven. Dit door open vragen te stellen in de interviews, ruimte te bieden van de vragenlijst af te wijken en de interviews woordelijk te transcriberen.

Een mogelijke beperking van de validiteit is wanneer respondenten sociaal wenselijke antwoorden geven. Daarom is bij elk interview aangegeven dat het werd uitgevoerd voor een afstudeerscriptie. Hierdoor wordt benadrukt dat er geen mogelijke consequenties aan verbonden zijn. Dit maakt dat respondenten vrijer kunnen reageren. Hieraan heeft ook het feit bijgedragen dat initiatiefnemers binnen dit onderzoek volledig geanonimiseerd zijn. Vooraf is dit afgesproken in ieder interview.

Er is voor dit onderzoek gekozen om te focussen op initiatiefnemers. Dit heeft als voordeel dat initiatiefnemers een goed overzicht hebben van de stand van zaken binnen het initiatief en mogelijk nieuwe ontwikkelingen. Ook kennen zij vaak de vrijwilligers goed en hebben ze zicht op allerlei verschillende vormen van participatie binnen het initiatief. Desondanks is het geen informatie uit eerste hand en daardoor mogelijk minder valide dan interviews met deelnemers van het initiatief.

Het onderzoek is cross-sectioneel. Dit betekent dat er data wordt opgevraagd bij verschillende respondenten op één bepaald moment in de tijd. Er wordt onderzocht of er veranderingen merkbaar zijn in een bepaald tijdsbestek. Ik had echter niet de mogelijkheid om de initiatieven voor langere tijd waarin der arbeidsmarktkräfte zich ontwikkelde te volgen en ben afhankelijk van de herinnering van de initiatiefnemers. Om het onderzoek toch valide te maken is ervoor gekozen om te vragen naar specifieke momenten waarop verschillen in participatie merkbaar waren en te vragen naar concrete situaties.

In dit onderzoek zijn er te weinig interviews uitgevoerd om de uitkomsten van het onderzoek statistisch te kunnen generaliseren. Wel is het aannemelijk dat de uitkomsten toepasbaar zijn in andere contexten met andere respondenten binnen het veld van burgerinitiatieven in Nederland, wanneer er sprake is van dezelfde omstandigheden die in het onderzoek gevonden worden.

4. Resultaten

Het volgende hoofdstuk toont de resultaten van de interviews met initiatiefnemers. Allereerst wordt in kaart gebracht hoe initiatiefnemers participatie ervaren binnen hun initiatieven. Vervolgens wordt uiteengezet hoe initiatiefnemers invloed ervaren van de arbeidsmarkt. Tot slot wordt beschreven welke andere invloeden initiatiefnemers ervaren op de participatie binnen hun initiatieven.

4.1 Hoe wordt participatie ervaren door initiatiefnemers?

Participatie is een begrip dat op verschillende wijzen geïnterpreteerd kan worden en dus meetbaar kan worden gemaakt. In dit onderzoek is getracht te achterhalen hoe het zit met participatie binnen de initiatieven door vragen te stellen over het aantal beschikbare deelnemers, de gemiddelde tijdsbesteding aan het initiatief en de duur van deelname aan het initiatief. Voor dit onderzoek is er gesproken met initiatiefnemers van verschillende initiatieven op verschillende plekken in Nederland. Tussen de verschillende initiatieven zijn ook verschillen in participatie waarneembaar.

4.1.1 Frequentie en tijdsbesteding van participatie binnen de initiatieven

De meeste initiatieven hebben deelname zo ingericht dat er geen vaste regels aan verbonden zijn. Deelname kan betekenen dat iemand één keer in de maand komt, dat iemand wekelijks aanwezig is of dat iemand bijna dagelijks betrokken is bij het initiatief.

De frequentie van de deelname aan een initiatief, of de deelname dagelijks, wekelijks of maandelijks is, is afhankelijk van de functie die vervuld wordt binnen het initiatief. Functies maken dat er soms toch een impliciete deelname verwacht wordt. Bijna alle initiatieven hebben een bestuur of een kerngroep. Deze groep bestaat ook uit verschillende functies zoals een voorzitter en penningmeester. Deze functies vragen om een minimaal aantal uren per week. Naast een bestuur of kerngroep werken veel initiatieven in teams. Dit zijn vaak teams zijn die allemaal één taak op zich nemen of een activiteit organiseren. Soms is het zo dat de mensen binnen die teams allemaal even veel verantwoordelijkheid dragen en tijd besteden aan het initiatief. Er zijn ook initiatieven waarbij er sprake is van één of meerdere teamleiders. Deze dragen in hun eentje of met een kleiner groepje de verantwoordelijkheid van het organiseren van bepaalde activiteiten. Deze mensen besteden vaak minimaal één dagdeel in de week aan de activiteit die onder hun verantwoording valt. Tot slot bestaat er een groep vrijwilligers zonder specifieke functie maar die zich aansluiten om te helpen wanneer er bepaalde activiteiten opgezet en uitgevoerd moeten worden. Voor deze laatste groep fluctueert het aantal uren wat zij gemiddeld aan het initiatief besteden het meest.

Hoewel er dus bij de meerderheid van de initiatieven niet zwart op wit vaststaat hoeveel uur er aan het initiatief besteed moet worden, is er ook gesproken met enkele initiatieven waarbij er wel regels aan deelname verbonden zijn. Bij deze initiatieven staat wel vastgelegd dat er een minimum aantal uren besteed moet worden per week. In de meeste gevallen ging het om een minimale tijdsbesteding van twee à drie uur in de week. Ook vindt er bij één initiatief een selectieprocedure plaats voordat vrijwilligers deel mogen nemen aan het initiatief. Dit omdat het werk is waarbij er nauw met kwetsbare personen samengewerkt gaat worden en er een zekere commitment gewaarborgd moet kunnen worden bij vrijwilligers.

Dit toetst de initiatiefnemer bij nieuwe vrijwilligers:

“Ik moet altijd een aantal dingen horen, drie dingen, die zeg ik ook niet. Als ik die drie dingen hoor dan weet ik van, dan is het goed, dan mag je komen.” (Interview B1)

Voor deze initiatieven is het belangrijk dat er ook een zekere mate van continuïteit gewaarborgd kan worden. Dit is omdat er dus veel, veelal kwetsbare, mensen afhankelijk zijn van de werkzaamheden van het initiatief. Hierbij gaat het om activiteiten zoals het uitdelen van voedselpakketten of het bijstaan bij het doen van dagelijkse dingen als boodschappen en het betalen van rekeningen

4.1.2 Betrokkenheid bij de initiatieven

Opvallend is dat alle initiatiefnemers uit mijn steekproef aangeven dat er op dit moment geen sprake is van een tekort aan deelnemers. Geen van de initiatieven ervaart dus hinder in het uitvoeren van hun werkzaamheden. Desondanks ervaren initiatiefnemers wel dat de participatie onder druk staat. Dit merken zij onder andere door het feit dat bepaalde functies binnen initiatieven waar specifieke vaardigheden voor nodig zijn, moeilijk of niet te vervullen zijn. Een veelgenoemd voorbeeld door de initiatiefnemers is de functie van penningmeester:

“We zoeken nog een penningmeester. Die zijn niet te vinden! Het zijn echt de mensen met de cijfertjes die we moeten hebben. We hebben hem nog niet. Het mag ook een student zijn die het voor een stage doet. Als ze het maar leuk vinden om met cijfers te werken en aan de gemeenteverwachtingen te voldoen. Iemand met een klein beetje kennis. Ons huidige bestuurslid doet het, hij kan het wel maar.. die zijn we zoekende.” (Interview C1)

Ook andere bestuursfuncties zoals een voorzitter zijn lastig in te vullen. Wanneer gevraagd wordt naar hun mogelijke verklaring voor dit probleem wordt het vaak toegeschreven aan de tijd die een dergelijke functie kost. Ook denken initiatiefnemers dat het komt door het feit dat deelnemers vaak afgeschrikt worden door de verwachting dat een bestuursfunctie om specifieke vaardigheden vraagt waarover zij niet beschikken. Daarnaast geven initiatiefnemers aan dat een bestuursfunctie tegenwoordig om veel verantwoordelijkheid kan vragen.

“Als je ziet hoeveel verantwoordelijkheid ze nu naar bestuurders schuiven. Als er wat instort, er gebeurt iets met een kind en je het niet goed geregeld ben je aansprakelijk. Dat is allemaal mooi maar op een gegeven moment denk je van nou het is wel mooi bij jullie allemaal. Moeten er kroketten gebakken worden, moeten ze er een cursus voor doen, alcoholpreventie moeten ze een cursus voor doen. Ja bestuurders krijg je ook bijna niet meer.” (Interview A1)

Een functie in het bestuur vraagt om een structurele bijdrage aan het initiatief en weinig mensen zijn bereid zich daaraan te committeren. De betrokkenheid van deelnemers of potentiële deelnemers staat hiermee onder druk. Dit schept de verwachting dat deelname aan een initiatief vrijblijvend van aard moet zijn voor mensen. Wanneer gevraagd wordt of deze verwachting klopt bevestigen initiatiefnemers dit. Het wordt zodanig gevoeld door initiatiefnemers dat zij hier bewust rekening mee houden bij het werven van nieuwe vrijwilligers. In sommige gevallen wordt ook actief uitgedragen door initiatieven dat er geen verplichtingen vastzitten aan deelname. De initiatieven die weinig vrijwilligers tot hun beschikking hebben zijn blij met ieder uurtje dat iemand kan komen helpen.

Vrijblijvendheid is karakteriserend voor het meedoen aan een burgerinitiatief volgens vrijwel alle initiatiefnemers. Het blijft immers vrijwilligerswerk. Dit is ook één van de redenen dat initiatiefnemers weinig zien in het meer verplichtend maken van deelname aan hun initiatief. Ook is het de reden voor het feit dat op de uitzondering van één initiatief er geen vrijwilligersvergoeding wordt gegeven aan de deelnemers van de initiatieven. Het gevoel dat vrijwilligerswerk wordt gedaan vanuit altruïsme en dat dit zo moet blijven is een veelgehoorde opvatting onder de initiatiefnemers.

Veel initiatieven ondervinden moeilijkheden door de vrijblijvendheid. Het komt wel eens voor dat iemand belooft zaterdag te komen maar dan toch zaterdagochtend beslist om naar een markt te gaan en daardoor een uur van tevoren afbelt. Indien dit voorkomt geven initiatiefnemers aan hier een deelnemer niet op aan te spreken gezien ze bang zijn dat een deelnemer helemaal niet meer komt. Wel is het voor sommigen initiatiefnemers reden om de betreffende persoon niet nogmaals te vragen. Hierdoor is er geen confrontatie maar wordt er de volgende keer ook niet meer op die vrijwilliger gerekend.

“Ja. Dat is het verschil tussen betaalde krachten en vrijwilligers. We hebben nu een vrijwilliger op vrijdagochtend. Die was er niet want zei ze: ja ik was op de markt. Ja volgende week ben ik er, tussen twaalf en één. Ik denk hoe minder flexibel je daarmee omgaat, ja dan komen ze de volgende keer niet meer.” (Interview C1)

“Nee ja of om twee uur bellen van ja ik heb een andere afspraak dus dat lukt me vandaag niet. Die vragen we ook niet meer. Dat is dan één keer en dan weet je al wat voor vlees je in de kuip hebt. Nee dus het zijn voornamelijk de mensen die toch via via bij ons komen en daar moeten we het eigenlijk van hebben.” (Interview G2)

Toch zouden initiatiefnemers het fijn vinden als er meer zekerheid bestond over het aantal deelnemers wat zij in de week beschikbaar hebben. Zo kan er meer continuïteit geboden worden aan de mensen die gebruik maken van het initiatief. Ook zorgt het ervoor dat de werkdruk evenredig verdeeld kan worden onder het aantal vrijwilligers. Door het gebrek aan betrokkenheid wat nu gevoeld wordt door initiatiefnemers zijn zij genoodzaakt zelf meer taken op zich te nemen of onderling de taken proberen te verdelen en te rouleren. Dit leidt ertoe dat het veelal steeds dezelfde vrijwilligers zijn die het merendeel van het werk op zich nemen en invallen indien nodig. In een paar gevallen blijft het werk soms liggen waardoor er achterstanden ontstaan.

Eén initiatief dat betrokken is bij dit onderzoek valt op. Dit omdat dit het enige initiatief is wat wel een financiële bijdrage betaalt aan zijn vrijwilligers. Het ene initiatief heeft als reden hiervoor dat er voor de verantwoordelijkheid die de vrijwilligers op zich nemen ook iets tegenover moet staan. Ook werkt dit initiatief met een aantal fte's per vrijwilligersfunctie. De insteek van dit initiatief is dat het wil laten zien dat zij het werk en de vrijwilligers serieus nemen.

4.1.3 Duur van participatie en werving bij de initiatieven

De participatie bij vrijblijvende initiatieven lijkt dus onder druk te staan. Desondanks wordt er nog geen tekort aan vrijwilligers ervaren door initiatiefnemers. Dit schrijven zij toe aan het feit dat de vrijwilligers die betrokken zijn bij het initiatief ook voor langere tijd betrokken blijven. Er zit weinig verloop in het aantal deelnemers door de jaren heen. De frequentie van participatie varieert per persoon door de jaren heen wel, maar initiatiefnemers ervaren dat deelnemers vaak toch een aantal jaren aan het initiatief verbonden blijven. Alle initiatiefnemers noemen dat de grote intrinsieke motivatie van de deelnemers hier een belangrijke rol in speelt.

“Twee keer in de week trainen, studeren, relatieperikelen. Dan moet je nog met die bewoners over initiatieven zitten praten. Dan moet je wel een liefhebber zijn.” (interview A1)

Deze intrinsieke motivatie kan ook voortkomen uit het feit dat mensen graag wat terug willen doen voor het initiatief waar zij ooit zelf gebruik van hebben gemaakt.

“Die man heeft altijd gewoon fulltime 40 uur plus gewerkt als vrachtwagenchauffeur, heeft een bedrijfsongeval gehad. Heup en bovenbeen verbrijzeld dus het is een langdurig herstel en die zit ineens thuis. Die verveelt zich helemaal dus die komt regelmatig bij ons binnen, die ontmoet ook mensen die toch al wat langer een afstand tot de arbeidsmarkt hebben om wat voor reden dan ook. Hij zegt ook van nou, er gaat echt een wereld voor me open ik wist helemaal niet dat dit ook bestaat. Ik weet zeker dat als hij straks weer kan werken dan heeft hij wel in zijn achterhoofd van hé ik kan ook wel wat anders doen.” (Interview F1)

Langdurige betrokkenheid komt volgens de initiatiefnemers vaak voort uit wederkerigheid. Bijvoorbeeld dankbaarheid voor het feit dat hun kinderen een plek hebben om te spelen of omdat mensen zelf nog gebruik maken van de faciliteiten die het initiatief aanbiedt. Dit zijn de begunstigde vrijwilligers zoals benoemd in het theoretisch kader door Clarke (2016). Vrijwilligers profiteren van het initiatief omdat zij zelf in de omgeving wonen die ze met het initiatief opknappen maar ook omdat het deelnemers het gevoel geeft weer ergens bij te horen en het een kans biedt om jezelf te ontwikkelen. Ook is het initiatief voor veel deelnemers een manier van invulling geven aan hun eigen leven en een moment om te ontspannen, geven initiatiefnemers aan. Veel deelnemers geven ook bij initiatiefnemers aan dat ze het dankbaar werk vinden. Ook dit kan op vele manieren. Het kan zijn doordat ze in de tuin letterlijk de vruchten van hun werk plukken of omdat ze waardering krijgen van de mensen die zij helpen met hun werk.

“Een deelnemer kwam één keer helemaal ontroerd bij me. Zijn coachee had verteld dat hij in deze voor hen donkere tijden het enige lichtpuntje was geweest. Dat is precies waar je het voor doet.” (initiatief B1)

Het soort vrijwilligerswerk blijkt daarom ook een belangrijke factor te zijn wanneer het gaat om participatie. In het onderzoek zijn ook enkele initiatieven gesproken die juist een overschot aan vrijwilligers ervaren. Als redenen hiervoor geven zij aan dat hun initiatief een fijne plek is om te zijn voor deelnemers en dat zij waardevol maar vooral ook leuk werk uitvoeren. Een andere initiatiefnemers wist te vertellen over een initiatief uit de buurt waar de vrijwilligers in de rij stonden terwijl hij zelf kampt met een dreigend tekort. Het ging hierbij om een kringloopwinkel en het leek mensen heel leuk om daar te werken.

Onderstaand voorbeeld laat een ander voorbeeld zien waarbij het betreffende initiatief een overschot heeft aan vrijwilligers:

“Is er een tekort? Nee absoluut niet. Ik denk dat mensen hier graag willen zijn. De nieuwsbrief is bijna klaar maar daar heb ik een stuk ingeschreven over blue zones, weet niet of je daar van gehoord hebt? Zijn gebieden in de wereld waar mensen heel oud worden en gelukkig leven, vaak eilanden. Eén van de dingen waardoor ze zo oud worden is dat ze het gevoel hebben een doel te hebben in hun leven. Bij zo 'n groepje zitten is ook een doel hebben, samen piccalilly maken ook.” (Interview D1)

We zien hier de sociale motivatie uit het VFI, het gevoel willen hebben ergens bij te horen. Vanuit het CLEAR-model ook wel de factor like en enabled. Ook de motivatie verbetering en de factor responded to zijn terug te zien, het effectief zijn van de werkzaamheden die worden uitgevoerd. De motivatie bescherming vanuit het VFI komt ook terug in het feit dat initiatieven voor mensen die in een burn-out zitten of het om een andere reden persoonlijk moeilijk hebben het initiatief zien als een fijne afleiding.

“Wij hebben hier een vrouw die midden in een depressie zit. Laatst stond ze eigenlijk op de lijst om te komen helpen maar er was niks te doen dus heb ik haar afgebeld. Een halfuur later stond ze toch op het plein. Ja anders ga ik thuis alleen maar zitten piekeren en hier is altijd wel wat te doen dus ik dacht ik kom gewoon zei ze.” (Initiatief G1).

Vanuit het VFI zijn motivatie inzicht, het opdoen van nieuwe vaardigheden en carrière, het opdoen van nieuwe vaardigheden door deelname aan het initiatief en het inzetten van deze nieuwe vaardigheden voor een verdere carrière. Ook komen de motivaties die initiatiefnemers herkennen bij hun deelnemers overeen met de motivaties die Hurenkamp en Rooduijn (2009) in hun studie vinden. In de literatuur komen motivaties voor burgerinitiatieven voort uit altruïsme, een verbetering willen in de leefbaarheid en het gevoel van een tekort schietende overheid.

Initiatiefnemers zetten ook in op het behouden van deelnemers. Dit doen zij bijvoorbeeld door minimaal één keer in het jaar een activiteit met alle vrijwilligers te organiseren. De één doet dit door een kerstdiner te organiseren, de andere een barbecue in de gemeenschappelijke tuin. Ook om hiermee het groepsgevoel onder de vrijwilligers te versterken. Daarnaast houden zij rekening met de capaciteiten van hun vrijwilligers. Initiatiefnemers geven aan dat zij altijd de deelnemer op de juiste functie of groep proberen te plaatsen. De ervaring leert dat wanneer mensen iets doen waar ze goed in zijn of waar ze passie voor hebben ze langer doorgaan met hun werkzaamheden bij het initiatief. Hiermee spelen initiatiefnemers in op de motivatie verbetering van het VFI. Mensen zijn gemotiveerd wanneer zij werk doen wat past bij hun talenten. Wanneer mensen plezier ervaren in wat ze doen zijn ze ook eerder geneigd om meer taken op zich te nemen.

“Wij vragen mensen altijd wat wil je graag doen? Dus dan doen ze wat ze graag willen. Als mensen doen wat ze leuk vinden dan blijven ze.” (Interview A2)

Wanneer mensen het leuk hebben zijn ze ook eerder geneigd een keer iemand mee te nemen naar het initiatief. Dit speelt een belangrijke rol bij de werving van nieuwe vrijwilligers. Via via is namelijk het meest succesvol. Initiatieven vergaren veel nieuwe deelnemers doordat zij een keer meegenomen worden door een vriend of vriendin of omdat ze ooit een keer gehoord hadden van iemand over het initiatief. Ook ouders die via hun kinderen bij het initiatief langs gaan worden aangesproken om zich in te zetten als vrijwilligers.

Initiatiefnemers zetten dus vooral in op de factor “asked to” van het CLEAR-model. Wanneer mensen persoonlijk gevraagd worden om te participeren zijn zij eerder geneigd dit te doen. Dat dit werkt merken alle initiatiefnemers. Wanneer mensen in aanraking komen met het burgerinitiatief, zij het eenmalig zijn zij toch eerder geneigd om nog een keer terug te komen is de ervaring van initiatiefnemers.

“En we hebben natuurlijk al die activiteiten hier en iedereen heeft zijn eigen netwerk. Dat komt ook vanzelf hier. En hoe het hier gaat is dan, ze komen hier een keertje op bezoek, oriënteren. En dan merken ze de laagdrempeligheid en dan merken ze ook de goede sfeer en dan komen ze een tweede keer terug. En dan merken ze van oh ja het is echt zo, het is geen toeval. En dan komen ze een derde keer en een vierde keer en dan blijven ze komen. Zo gaat dat eigenlijk, dan blijven ze hangen.” (Interview A2)

Initiatiefnemers ervaren nog geen tekort aan vrijwilligers maar zien wel dat de participatie onder druk komt te staan. Bestuurlijke functies worden moeilijker ingevuld, deelname aan een initiatief lijkt vrijblijvender te worden en de druk op een de kernteam vrijwilligers wordt groter. Deelnemers blijven langere tijd betrokken bij een initiatief maar de frequentie van participatie fluctueert sterk. Dit baart initiatiefnemers zorgen voor de toekomst. Er lijken hierdoor weinig doorgroeimogelijkheden te zijn voor het initiatief en brengt de toekomst van het initiatief in het geding. In de volgende paragraaf behandel ik of initiatiefnemers een rol van de arbeidsmarktkrapte zien als verklaring van de fluctuerende betrokkenheid en binding van vrijwilligers, en zo ja welke en waarom.

4.2 Hoe ervaren initiatiefnemers de invloed van de arbeidsmarkt op participatie?

Participatie binnen burgerinitiatieven lijkt onder druk te staan. Ten tijde van dit onderzoek is er sprake van crisis op de arbeidsmarkt. Er is een grote krapte die naar waarschijnlijkheid de komende jaren niet af zal nemen. Het volgende hoofdstuk onderzoekt of de krapte op de arbeidsmarkt in de ervaring van de initiatiefnemer invloed heeft op de participatie binnen het initiatief.

De grootste groep vrijwilligers binnen initiatieven zijn gepensioneerden. Gepensioneerden zijn niet alleen betrokken bij een burgerinitiatief maar ook bij vele activiteiten daarnaast. Sinds hun pensioen besteden zij deze nieuw verworven vrije tijd aan allerlei verschillende hobby's.

“Deze mevrouw komt niet alleen hier, die doet ook vrijwilligerswerk bij haar in de buurt en in de flat hiernaast verzorgt ze de ouderen. Die zet zich meerdere dagen per week in voor verschillende initiatieven.” (initiatief D1)

Initiatiefnemers geven aan dat voor veel gepensioneerden het vrijwilligerswerk meer hobbymatig van karakter is. Ze doen nu ze zijn gestopt met werken alleen nog maar dingen die ze echt leuk vinden. Dit maakt volgens initiatiefnemers dat gepensioneerden geen betaald werk meer gaan doen, ook niet nu de krapte op de arbeidsmarkt dit mogelijk maakt. Het werk bij een burgerinitiatief wordt namelijk niet gezien als een alternatief van het hebben van een betaalde baan. De verwachting dat mensen minder participeren door het feit dat er meer mogelijkheden zijn voor onder andere gepensioneerden om weer aan het werk te gaan wordt door initiatiefnemers niet onderschreven. Initiatieven zien wel een ander risico in het afhankelijk zijn van gepensioneerden. Onder gepensioneerden is er namelijk veel sprake van uitval door ziekte en soms sterfgevallen door de gemiddeld hoge leeftijd van de deelnemers.

Initiatieven geven aan dat zij een duidelijk verschil zien tussen gepensioneerden vrijwilligers en jongere vrijwilligers. Het wordt als moeilijk ervaren om jongeren aan het initiatief te verbinden, helemaal voor langere tijd. Indien er wel jongeren betrokken zijn bij een initiatief gaat het vaak om stagiaires die na hun stage niet altijd blijven hangen.

“En je vist inderdaad in de ouderen vijver he. En dat is wel problematisch vind ik. Want jongeren komen ook met jongere ideeën. We proberen wel nieuwe dingen te doen maar dan ga je vanuit een oude blik kijken, toch anders dan naar de maatschappij dan de jeugd nu doet hè.” (Interview F1)

Wanneer de initiatiefnemers gevraagd wordt naar of er een verschil te merken is tussen de participatie bij vrijwilligers met een betaalde baan of vrijwilligers zonder betaald werk ernaast geven zij aan dat er inderdaad een verschil bestaat. De drukte van een betaalde baan is soms moeilijk te combineren met het werk bij een initiatief. Initiatiefnemers merken dit doordat de mensen met een betaalde baan minder vaak beschikbaar zijn en dat bij hen de beschikbaarheid veel kan wisselen. Wanneer mensen meer drukte ervaren op werk wordt vaak gezien dat mensen wel betrokken blijven bij een initiatief maar in mindere mate. Eén initiatiefnemer gaf aan dat zij het jammer vindt dat het initiatief is gevestigd in een nieuwbouwwijk. Daar wonen veelal tweeverdieners met kinderen die nog maar kort in de buurt wonen, allebei fulltime aan het werk zijn en daarnaast nog de zorg van hun kinderen hebben. Die geven vaak aan geen tijd te hebben om daarnaast ook nog vrijwilligerswerk te doen.

Initiatiefnemers hebben enkele gevallen waarbij mensen door de toenemende drukte op werk of een nieuwe functie genoodzaakt zijn te stoppen met het initiatief.

“Ja, die ging meer werken, die heeft ook nog een andere grote hobby. Had dus daardoor dus geen tijd meer. Die ging van drie naar vier dagen en op een gegeven moment is de tijd ook op. aan de andere kant zien we ook wel dat de mensen die gewoon werken en dan op een gegeven moment het wat te druk hebben. Als je een gezin hebt, drukke baan dan komt het er allemaal bij. Daar hebben we ook recentelijk weer een aantal coaches aan verloren.” (Interview E1)

Betaald werk gaat dus soms ten koste van de werkzaamheden bij een initiatief. Wanneer iedereen met werkdeadlines zit en er ondertussen ook acties ondernomen moeten worden voor het initiatief delft het initiatief vaak het onderspit. Bij één van de initiatieven speelde er een grote verduurzamingsopgave. De initiatiefnemer gaf aan dat dit project zijn bestuur bijna 30 uur in de week heeft gekost. Het bestuur bestaat uit allemaal werkenden mannen die allemaal de opgave hadden om het project van het initiatief te voltooien naast het fulltime werken bij hun betaalde baan. Omdat het ging om een eenmalige opgave gaf de initiatiefnemer aan dat mensen bereid waren het te doen en het is gelukt de opgave te voltooien. Wanneer zulke grote werkzaamheden echter regulier zouden worden zou het onmogelijk zijn een werkend bestuur te hebben.

“Zeker. Want niet alleen werken, je hebt hier ook deadlines. Wil niet zeggen dat het simpel is maar sporthallen hebben punten die gekeurd moeten zijn, alles klaar moet zijn en initiatieven die aan een deadline zitten, investeringen die aan een deadline zitten, plannen die ontwikkeld moeten worden binnen een periode. Ja nou ligt het vaak op het bord van mensen die zelf ook erg druk zijn en dan is het wel eens even spannend dat klopt. En dat zal in de toekomst niet veel beter worden.” (Interview F2)

Dat de drukte van het betaald werk meespeelt wordt ook gemerkt in het feit dat veel deelnemers voorkeur hebben voor bepaalde werkzaamheden. Wanneer een deelnemer in zijn dagelijkse werk hele dagen moet vergaderen wil hij dit binnen het initiatief niet ook nog eens doen. Dit geeft de indruk dat het werk bij een initiatief meer hobbymatig wordt gedaan en waarbij mensen graag zelf de regie hebben over wat zij in hun vrije tijd doen. Initiatiefnemers geven aan dat zij sinds de komst van de arbeidsmarktkrapte geen extra fluctuatie hebben ervaren in de participatie van vrijwilligers die een betaalde baan hebben. Eén van de verwachtingen van dit onderzoek is dat de crisis op de arbeidsmarkt zorgt voor extra druk op mensen waardoor zij minder tijd hebben om te participeren. Dit verschijnsel zien initiatiefnemers niet terug. Ook de andere verwachting, dat de krapte ervoor zorgt dat mensen juist meer tijd kunnen vrijmaken voor participatie zien initiatiefnemers niet terug in de praktijk. Dat er geen verschil gemerkt wordt kan mogelijk ook toegeschreven worden aan het feit dat de frequentie van participatie onder vrijwilligers met een baan altijd al fluctueerde. Er zijn misschien wel verschillen maar deze vallen mogelijk minder op.

Een betaalde baan is niet noodzakelijk een belemmering voor participatie, volgens de initiatiefnemers. Sommige initiatieven geven aan dat zij zich verbazen over het feit dat mensen ondanks hun drukke baan de tijd vinden om zich dermate in te zetten voor het initiatief. Zij schrijven dit toe aan het feit dat mensen hun vrijwilligerswerk als erg waardevol ervaren en belangrijk voor de mensen die zij helpen met hun werk bij het initiatief. Hierbij weegt de financiële waardering dus niet op tegen de waardering die zij ervaren bij het initiatief. Initiatiefnemers geven aan dat juist vrijwilligers die daarnaast nog betaald werk verrichten een waardevolle toevoeging zijn aan een initiatief.

Initiatiefnemers geven namelijk aan dat wanneer je in het werkende leven zit je gewend bent aan drukte en veel taken moeten uitvoeren. Eén taak meer of minder lijkt dat een minder grote opgave, aldus de initiatiefnemer. Dit is juist voor bestuursfuncties die gemiddeld om meer tijd en verantwoordelijkheid vragen een goede vaardigheid.

Ondanks het feit dat de combinatie waardevol zou kunnen zijn voor een initiatief geven veel initiatiefnemers ook aan dat dit volgens hen onmogelijk is. Meerdere initiatiefnemers geven aan dat de tijd die zij in het initiatief steken niet te combineren is met een betaalde baan.

“Ik ben altijd 24 uur per dag beschikbaar. Dat wist ik toen ik begon en dat wil ik ook. Dat moet in deze branche. Ik moet voor de coaches en de cliënten ook bereikbaar zijn.” (Interview B1)

Functies die dus om een grotere tijdsinvestering vragen zijn moeilijk te combineren met een vaste baan. Dit zijn echter juist de functies zijn waar er behoefte is aan een jongere toekomstbestendige generatie.

Een betaalde baan of een kans daarop speelt ook een rol bij initiatieven waarbij het merendeel van de vrijwilligers bestaat uit deelnemers met een tijdelijke afstand tot de arbeidsmarkt. Bij deze initiatieven worden enkele voorbeelden genoemd van mensen die stoppen met het initiatief vanwege het vinden van een betaalde baan. Zij hebben doormiddel van het initiatief bijvoorbeeld gewerkt aan hun taalachterstand en weer energie gevonden na het krijgen van een burn-out. Dit is geen veelvoorkomend verschijnsel waardoor mensen nu in grotere getallen uitstromen. Ook niet nu er krapte op de arbeidsmarkt is volgens deze initiatieven. Desondanks geven deze initiatieven aan dat het hebben van veel vrijwilligers met een afstand tot de arbeidsmarkt nadelig kan zijn voor de toekomst van een initiatief. Initiatiefnemers zien weinig mogelijkheden tot opvolging of het professionaliseren van hun initiatief. Eén initiatiefnemer geeft aan dat hij heel blij is met de bijdrage van de mensen die het zelf ook moeilijk hebben maar dat hij ook niet teveel verantwoordelijkheid bij deze personen wil en kan beleggen.

“Als je vrijwilligers hebt moet je ook een beetje een balans hebben tussen mensen die wat steviger in hun schoenen staan noem ik het maar even, niet alleen in de schoenen maar ook stevig in de maatschappij staan. En we hebben hulpvragers, mensen die een pakket krijgen die graag wat terug willen doen. Maar, die hebben toch een wat labielere achtergrond. En daar hebben we een gezonde mix van.” (Interview G2)

Ook een ander initiatief merkt op dat veel van haar deelnemers niet in staat zouden zijn om haar werkzaamheden over te nemen op den duur. Een initiatief vraagt om flexibiliteit en een grote tijdsinvestering, dit is niet voor iedereen mogelijk.

“Maar de vrijwilligers vinden dat ook wel moeilijk. Die hebben het daar wel lastig mee. Die zijn zo gewend aan hun stukje zeg maar en als ze dan weer heel veel veranderingen komen die wij er dan inbrengen dan merk je ook dat ze dat wel heel lastig vinden. Dan moeten ze heel erg wennen en daar moeten ze een soort van in begeleid worden van zo moet het ook kunnen. Sommige dingen moeten samen kunnen. En je moet ook dan misschien nieuwe afspraken maken. En hoe doe je dat dan? Ik vind dat dan leuk maar sommige mensen vinden dat ook wel lastig en haken soms dan ook weer af.” (Interview C2)

Op basis van deze resultaten lijkt er geen sprake te zijn van een invloed van de krapte op de arbeidsmarkt op de participatie binnen burgerinitiatieven. Een mogelijke invloed van de krapte op de arbeidsmarkt zou kunnen zijn dat mensen door ZZP'er te worden of betere arbeidsvoorwaarden te kunnen eisen bij werknemers (meer) tijd zou hebben voor participatie. Dit wordt door initiatiefnemers niet ervaren. Er is geen toename in vrijwilligers merkbaar en de vrijwilligers lijken ook niet meer tijd te hebben voor participatie sinds de krapte op de arbeidsmarkt. De invloed van het hebben van een betaalde baan naast werkzaamheden bij een initiatief wordt wel ervaren, maar niet in toenemende mate. Ook gepensioneerden gaan niet in grote getalen weer aan het werk door de krapte. De verwachting dat mensen door de krapte op de arbeidsmarkt meer werkdruk ervaren en hierdoor minder tijd besteden aan burgerinitiatieven kan dus niet bevestigd worden. Het kan echter ook zo zijn dat omdat de participatie van vrijwilligers met een betaalde baan altijd al fluctueerde deze groep vrijwilligers het wel drukker heeft gekregen maar dat dit hierdoor minder zichtbaar is. Het is wel een factor om de toekomst rekening mee te houden gezien werkdruk wel degelijk van invloed is. Dat participatie onder druk staat is dus niet te wijten aan de krapte op de arbeidsmarkt. Zijn er dan andere factoren waardoor er een druk op participatie wordt ervaren door initiatiefnemers?

4.3 Worden er andere invloeden ervaren op participatie door initiatiefnemers?

De krapte op de arbeidsmarkt lijkt dus een minimaal effect te hebben op de participatie binnen burgerinitiatieven, niet in positieve en ook niet in negatieve zin. Desondanks geven vrijwel alle initiatiefnemers aan dat zij zich druk maken om een tekort aan vrijwilligers in de nabije toekomst. Het volgende hoofdstuk onderzoekt of er andere invloeden door initiatiefnemers ervaren worden bij hun deelnemers die leiden tot minder betrokkenheid en participatie.

De voornaamste reden die initiatiefnemers geven voor een tekort aan vrijwilligers is dat zij een verandering zien in de maatschappij. Een verandering waarbij er meer wordt gevraagd van mensen, er sprake is van een verslechterde werk-privé balans, waar de kosten voor levensonderhoud omhoog zijn gegaan en waar mensen minder willen “moeten”. Door deze ervaren toegenomen drukte lijkt er volgens de initiatiefnemers concurrentie te zijn ontstaan tussen vrijwilligerswerk en betaald werk.

“Nou dat weet ik niet. Ik weet dat Hugo meer is gaan werken dus die is gestopt met vrijwilligerswerk dus het gebeurt wel. Ik denk meer dat het de drukte van de maatschappij is. De druk van de maatschappij is hoog.” (Interview C1)

Gevoelsmatig zijn mensen dus drukker geworden volgens de initiatiefnemers. Het rapport “Alle ballen in de lucht” van het SCP (2018) onderschrijft dit. Eén derde van de Nederlanders geeft aan dat zij zich op meerdere dagen in de week opgejaagd voelen. Wanneer in zijn algemeenheid de vraag wordt gesteld of mensen tijdsdruk ervaren in hun dagelijks leven antwoordden één op de twee mensen met ja. Daarbij geeft 40 procent van de mensen aan dat zij zich thuis en/of op het werk weleens tekort voelen schieten (SCP, 2018). De vrij besteedbare tijd lijkt een schaars goed geworden waarbij men zorgvuldig nadenkt over hoe deze besteedt dient te worden.

Daarbij noemen initiatiefnemers het feit dat het levensonderhoud tegenwoordig erg duur is. Hoewel initiatiefnemers daar geen concrete voorbeelden van kunnen noemen hebben zij wel het idee dat het betaalde werk daarom de hoogste prioriteit heeft tegenwoordig.

“Dus ja het is best wel vind ik een maatschappij die op scherp staat, zo zeg ik het wel eens. Ook jongeren, nou ook als ik naar mezelf kijk, ik ben ook niet meer de jongste maar je zit toch in een levensfase waarin alles betaald moet worden en ouders die inderdaad ouder worden en wat zorg nodig hebben. Dan is er simpelweg geen tijd terwijl ik dat wel jammer vind. Als je mij zou vragen, stel los van het geld, hoe zou jou week eruit zien ofzo dan, nou heb ik heel leuk werk, maar dan zou ik toch echt wel een dag willen blokken en die ofwel meer aan mijn ouders besteden of aan een ander soortige invulling. Waarbij ik vind dat dat een goed doel is. Dus dan is geld toch vaak wel een noodzaak en dus een grote factor dat werk de tijd invult en bepaald en ik denk dat dat met jongeren zonder kinderen niet anders is want die hebben een heel duur huis moeten kopen met een wurghypotheek.” (Interview F1)

Initiatiefnemers zien niet alleen terug dat deze prioritering van betaald werk invloed heeft op de deelnemers die betaald werk uitvoeren maar ook op de gepensioneerde deelnemers van initiatieven. Veel van deze gepensioneerden hebben kleinkinderen en tegenwoordig ook vaak één of meerdere vaste oppasdagen in de week. Hierin zien initiatiefnemers wel een toename. Oppasdagen zijn dagen waarop deelnemers de hele dag niet beschikbaar en bereikbaar zijn. Initiatiefnemers schrijven dit deels toe aan het feit dat ook kinderopvang duurder is geworden.

Daarnaast is het aantal tweeverdieners de afgelopen jaren ook toegenomen wat een mogelijke reden kan zijn dat er vaker een beroep wordt gedaan op grootouders (CBS, 2021).

“Wij hadden zelf kinderopvang en geen opa’s en oma’s die oppasten. Je hoort nu toch wel heel veel grootouders die wel oppassen. En dat heeft misschien aan de ene kant te maken met kosten en beschikbaarheid van kinderopvang maar aan de andere kant ook met hele positieve dingen, dat iedereen het heel leuk vindt omdat je daarmee veel meer in elkaars leven betrokken bent.” (Interview E1)

Het zijn deze ontwikkelingen die volgens sommige initiatiefnemers de oorzaak zijn van de vrijblijvendheid die de vrijwilliger van deze tijd nu karakteriseert. Door alle verplichtingen die mensen vandaag de dag hebben willen ze in hun vrije tijd liever geen extra verbintenissen aangaan.

“Toen kwam ook de discussie, van dat de mens om het maar even in zijn algemeenheid te noemen, zich niet meer wil binden. Maar ze willen wel sporten. Alleen de jongeren, zeker de jongeren willen dat doen wanneer zij dat willen. Niet omdat het toevallig op de donderdagavond is of omdat het op de zaterdag is. Ze willen sporten op het moment dat het hun uitkomt. En dat zie je ook in het vrijwilligersschap, men wil gewoon zelf bepalen wat men doet en ja vrijwilliger, ik wil best wel eens wat doen voor een ander maar niet elke vrijdag bewijze van spreken. Dan moet het wel als ik er zin in heb. Ja dat werkt niet.” (Interview G2)

Naast het hebben van de verplichting van betaald werk, of oppastaken is er namelijk nog een verplichting die veel vrijwilligers hebben aldus de initiatiefnemers. Dat is namelijk een zorgplicht. Veel vrijwilligers zijn naast hun vrijwilligerswerk ook nog mantelzorger. Het aantal 65 plussers met een zorgtaak is de afgelopen jaren toegenomen. Dit komt door een toename in het aantal opa’s en oma’s dat wekelijks zorg draagt voor kleinkinderen. Het hebben van één of meerdere zorgtaken kost tijd en energie. In vergelijking met vijf jaar geleden besteden mensen met zorgtaken voor zowel jonge kinderen als ouderen vijf uur in de week minder aan vrijetijdsactiviteiten. De helft van de groep zorgers die meerdere soorten zorgtaken heeft combineert dit met betaald werk. Een lagere verhouding tussen momenten van ontspanning en verplichtingen kan mogelijk negatieve gevolgen hebben voor participatie in andere activiteiten. Onder de groep zorgers die verschillende vormen van zorg combineert noemt bijvoorbeeld maar één procent vrijwilligerswerk als een hoofdactiviteit naast het zorgen (SCP, 2018).

Het SCP (2018) stelt dus dat deze druk in de toekomst zal toenemen. Ouderen leven tegenwoordig steeds langer en wonen langer zelfstandig. Dit maakt dat de groep die mantelzorg vereist in de toekomst steeds groter wordt en door de vergrijzing de groep potentiële mantelzorgers afneemt. Mensen krijgen steeds later in hun leven kinderen en daarnaast doet de overheid een actief appel op burgers om te zorgen voor de ander. Door deze ontwikkeling zal de groep mensen die zorg voor kinderen combineert met de zorg voor ouderen toenemen.

De beantwoording van deze deelvraag toont aan dat de participatie binnen burgerinitiatieven onder druk staat. Volgens initiatiefnemers komt dit voort uit het feit dat de druk in de maatschappij hoog is. Daarmee wordt bedoeld dat mensen steeds meer verplichtingen hebben gekregen. Het leven is duurder geworden, betaald werk wordt daarmee steeds belangrijker. Daarnaast is door zowel technologische ontwikkelingen als door corona de werk-privébalans voor veel mensen verslechterd. Er zijn meer tweeverdieners bijgekomen en ook het aantal oppas opa's en oma's is toegenomen. Hoewel de krapte op de arbeidsmarkt door initiatiefnemers zelf niet wordt genoemd als een factor die van invloed is op de participatie zijn er wel aanwijzingen dat de krapte in de toekomst zorgen kan opleveren. Door de krapte neemt de werkdruk alleen maar toe. Ook krijgen door de krapte en prioritering van betaald werk gepensioneerden het steeds drukker. Een andere belangrijke verplichting in het leven van vrijwilligers is het verlenen van zorg. Dit kan voor de kinderen zijn maar ook mantelzorg. Onderzoek toont aan dat ook deze verplichting veel tijd en energie vergt en er hierdoor extra tijdsdruk ervaren wordt. Doordat mensen veel druk ervaren in hun dagelijks leven worden verplichtingen in de vrije tijd vaak gemeden. Hier heeft het vrijwilligerswerk onder te lijden. Burgerinitiatieven hebben moeite met het binden van jongere vrijwilligers, voornamelijk door deze voorkeur voor vrijblijvendheid. In de toekomst lijkt het onwaarschijnlijk dat deze druk op mensen zal afnemen. Hier ligt een uitdaging voor burgerinitiatieven om te zorgen voor continuïteit in hun werkzaamheden en het borgen van een continue aanwas van nieuwe, jongere vrijwilligers.

5. Conclusie en discussie

5.1 Beantwoording van de onderzoeksvraag

Burgerinitiatieven vervullen belangrijke functies in onze samenleving. Het is een manier waarop buurtbewoners met elkaar in contact komen en op een laagdrempelige manier hulp kunnen vragen indien nodig. Daarnaast kunnen burgerinitiatieven ook voor overheden belangrijke functies vervullen. Initiatieven kunnen voorzien in lokale behoeften en middels het Right to Challenge overheidstaken overnemen. Daarom is het van belang dat initiatieven bestendig zijn, dat wil zeggen dat ze hun werk kunnen blijven uitvoeren. Tegenwoordig is er Nederland echter sprake van verschillende crises. Het gaat hier om creeping crises. Crises die een bedreiging voor breed gedeelde maatschappelijke waarden of systemen die in de loop van tijd en ruimte veranderen en wordt beïnvloed door verschillende gebeurtenissen. Lange tijd sluimeren de crises al maar wordt er nog niet op geacteerd door de politiek. Voorbeelden hiervan zijn de aardgaswinning in Groningen en de asielcrisis.

De coronapandemie heeft laten zien dat burgerinitiatieven in een moeilijke tijd een belangrijke rol vervullen maar tegelijkertijd ook kwetsbaar blijken te zijn (Spit et al., 2019). Veel vrijwilligers stopten met hun werkzaamheden en na de pandemie zijn veel vrijwilligers niet meer teruggekeerd (Movisie, 2022a). Aangezien burgerinitiatieven voor zowel overheden als voor een aanzienlijke groep kwetsbare burgers een belangrijke rol vervult geeft de huidige situatie aanleiding om te kijken naar de invloed van crises op de participatie binnen burgerinitiatieven. In dit onderzoek is er echter gekozen voor een ander soort crisis dan de pandemie, namelijk een creeping crisis.

De crisis op de arbeidsmarkt stond in dit onderzoek centraal. De krapte op de arbeidsmarkt is nog nooit zo groot geweest. Inmiddels zijn de gevolgen merkbaar in alle sectoren. Aan de krapte liggen tijdelijke en structurele oorzaken ten grondslag. De coronapandemie was een belangrijke tijdelijke oorzaak. Een structurele oorzaak van de krapte is het hoge aandeel deeltijdwerkers in Nederland. De belangrijkste structurele oorzaak van de krapte is de vergrijzing in Nederland. De gevolgen van de crisis zijn inmiddels merkbaar in het dagelijks leven in praktische zin: winkels zitten vaker dicht, er rijden minder treinen en er staan langere rijen. Ook lijkt de crisis ingrijpende individuele gevolgen hebben op mensen. Steeds meer werknemers kampen met psychische klachten en krijgen een burnout (UWV, 2022).

Het doel in dit onderzoek was te achterhalen wat mensen motiveert om wel of niet te (blijven) participeren in initiatieven in burgerinitiatieven, ook in een situatie waarin de omstandigheden dit mogelijk bemoeilijken zoals tijdens een crisis. Deze vraag is onderzocht binnen een single casestudy. Het onderzoek heeft veertien verschillende initiatieven in zeven verschillende Nederlandse gemeenten geïnterviewd. Nederland leent zich goed voor onderzoek naar burgerinitiatieven gezien het feit dat burgerinitiatieven in de afgelopen jaren in populariteit zijn toegenomen en de overheid actief beleid voert op het stimuleren van het zelforganiserende vermogen van burgers. Daarnaast is er in dit onderzoek gestreefd naar spreiding van gemeenten door het land heen en enige heterogeniteit van grotere en kleinere gemeenten en in het karakter van de initiatieven. De onderwerpen van de onderzochte initiatieven zijn divers maar komen overeen met het algemene beeld van informele burgerinitiatieven.

Het onderzoek richt zich specifiek op het perspectief van de initiatiefnemers. Zij hebben goed zicht op de ontwikkelingen die zich in de bestaansduur van het initiatief hebben voorgedaan. Zij hebben ook vaak zicht op de reden waarom mensen vertrekken bij een initiatief maar ook op de redenen waarom mensen zich bij hun initiatief melden. Ook kan participatie per initiatief verschillend zijn binnen en tussen initiatieven. Daarom is het voor een algemeen en vergelijkbaar beeld beter om onderzoek te doen vanuit het perspectief van de initiatiefnemer in plaats van individuele vrijwilligers te onderzoeken.

In dit onderzoek stond dan ook de volgende onderzoeksvraag centraal: *Hoe ervaren initiatiefnemers invloed van de arbeidsmarkt op participatie binnen hun burgerinitiatief?*

Ik onderzocht twee contrasterende verwachtingen:

1: De krappe arbeidsmarkt zorgt ervoor dat mensen meer regie kunnen nemen over hun arbeidsvoorwaarden. Daarnaast zorgt de crisis niet voor een groter solidariteitsgevoel waardoor mensen meer of langer gaan werken. Dit maakt dat mensen (meer) tijd vrij hebben voor deelname aan burgerinitiatieven.

2: De krappe arbeidsmarkt heeft tot gevolg dat mensen minder tijd hebben om te kunnen deelnemen aan burgerinitiatieven. De werkdruk wordt hoger en betaald werk vraagt meer tijd. Ook zorgt de krapte er voor dat er betaald werk is voor iedereen, ook mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt en zelfs voor gepensioneerden.

Ik heb gekeken naar de volgende empirische deelvragen:

1. Hoe ervaren initiatiefnemers de participatie binnen hun initiatief?
2. Hoe ervaren de initiatiefnemers invloed van de arbeidsmarkt op participatie aan hun initiatief?
3. Ervaren initiatiefnemers nog andere invloeden op participatie?

De verwachting dat de krapte op de arbeidsmarkt een positieve invloed zou hebben op de mate van participatie binnen burgerinitiatieven is niet bevestigd. Door initiatiefnemers wordt geen toename in participatie ervaren door vrijwilligers die naast het initiatief nog betaald werk hebben sinds de krapte op de arbeidsmarkt. De frequentie van participatie van werkenden fluctueert veel maar dit was voor de krapte op de arbeidsmarkt ook al het geval. De verwachting dat de krapte op de arbeidsmarkt een negatieve invloed zou hebben op participatie binnen burgerinitiatieven kan gedeeltelijk bevestigd worden. Initiatiefnemers ervaren geen extra uitstroom van vrijwilligers met een afstand tot de arbeidsmarkt. Ook hebben de resultaten laten zien dat de kans klein is dat gepensioneerde vrijwilligers weer aan het werk gaan door de krapte op de arbeidsmarkt. Het werk bij het burgerinitiatief wordt niet ervaren als een substituuut voor betaald werk, maar wordt echt als een hobby beschouwd. Daarom merken initiatiefnemers onder reguliere werkende vrijwilligers ook weinig invloed op tijdsinvestering of duur van betrokkenheid.

5.2 Discussie

Uit het onderzoek is gebleken dat er geen tekort aan vrijwilligers wordt ervaren door de initiatiefnemers. De participatie binnen burgerinitiatieven staat echter wel onder druk. Wanneer deelnemers verbonden zijn aan een initiatief blijven zij dit voor langere tijd, maar de frequentie van participatie fluctueert wel door de jaren heen. Deelname aan een burgerinitiatief lijkt vrijblijvender te worden. Met name bestuursfuncties worden moeilijker ingevuld waardoor de druk op het kernteam aan vrijwilligers groter wordt. Dit toenemende vrijblijvende karakter van vrijwilligers baart initiatiefnemers zorgen voor de toekomst. Het wordt moeilijker om continuïteit te kunnen waarborgen en nieuwe vrijwilligers aan te trekken.

De fluctuatie in de frequentie van participatie is volgens initiatiefnemers met name terug te zien bij deelnemers die hun vrijwilligerswerk combineren met een betaalde baan. Betaald werk heeft voorrang op het werk bij het burgerinitiatief. Desondanks zien initiatiefnemers geen invloed van de krapte op de arbeidsmarkt. Vrijwilligers hebben het niet dusdanig druk gekregen op werk dat zij nog minder of niet meer beschikbaar zijn. Ook hebben vrijwilligers met een betaalde baan niet meer tijd gekregen voor het werk bij het initiatief. Beide verwachtingen lijken dus verworpen te kunnen worden op basis van de praktijk.

De krapte op de arbeidsmarkt heeft dus geen directe invloed op burgerinitiatieven maar lijkt eerder bij te dragen aan een grotere ontwikkeling volgens initiatiefnemers, namelijk: een toename van maatschappelijke druk. Het rapport van de SCP (2018) bevestigt dat mensen het tegenwoordig drukker hebben gekregen. Het leven is duurder geworden, betaald werk wordt daarmee steeds belangrijker. Er zijn meer tweeverdieners bijgekomen en ook het aantal oppas opa's en oma's is toegenomen. Daarnaast is door zowel technologische ontwikkelingen als door corona de werk-privébalans voor veel mensen verslechterd. Technologische ontwikkeling heeft er voor gezorgd dat het moeilijker is geworden een goede werk-privébalans te waarborgen. Werk wordt tegenwoordig van kantoor mee naar huis genomen, in de vorm van een telefoon en/of een laptop. Dit maakt het mogelijk dat mensen in de trein doorwerken of zelfs op vakantie hun mail kunnen checken. Dit geldt niet alleen voor werknemers maar ook voor werkgevers. Onderzoek toont aan dat werkgevers buiten kantooruren digitaal contact opnemen met hun werknemers. Het feit dat er in principe altijd de mogelijkheid is om met werk bezig te zijn heeft ook een verwachting gecreëerd dat er ook altijd gereageerd moet worden op mails of berichten na werktijd. Alleen al de verwachting van beschikbaarheid verhoogt de druk voor werknemers en hun gezinnen (Bergen & Bressler, 2019). Thuiswerken biedt enerzijds mogelijkheden voor de werknemers om zelf te kiezen wanneer hij een pauze neemt en zo zelf een goede balans vinden tussen werk en privé (Cramer et al., 2023). Anderzijds zorgt thuiswerken ook voor de vrijheid om (langer) door te werken op tijdstippen die normaal gesproken gereserveerd waren voor vrije tijd (Cramer et al., 2023). Een andere belangrijke verplichting in het leven van vrijwilligers is het verlenen van zorg. Dit kan voor de kinderen zijn maar ook mantelzorg. Onderzoek toont aan dat ook deze verplichting veel tijd en energie vergt en er hierdoor extra tijdsdruk ervaren wordt (SCP, 2018).

Voor burgerinitiatieven brengt deze maatschappelijke ontwikkeling een grote uitdaging met zich mee. Voor een specifieke groep vrijwilligers, de vrijwilligers die ook nog een betaalde baan hebben en voor de groep die naast hun vrijwilligerswerk zorgtaken verrichten, neemt de druk toe. Dit kan ertoe leiden dat deze groep vrijwilligers in de toekomst minder beschikbaar is voor vrijwilligerswerk terwijl hun beschikbaarheid tegenwoordig al veel fluctueert. Ook voor de aanwas van nieuwe vrijwilligers staan burgerinitiatieven voor een uitdaging. In een tijd waar er veel gevraagd wordt van mensen zijn mensen minder snel geneigd in hun vrije tijd nieuwe verplichtingen aan te gaan zoals deelname aan een burgerinitiatief. Dit vrijblijvende karakter van vrijwilligers maakt het moeilijk voor initiatieven continuïteit te waarborgen binnen hun initiatief. Ook zorgt het ervoor dat het werk nu op de schouders komt van een oudere generatie, veelal dezelfde mensen binnen het initiatief. Dit is nadelig voor de toekomstbestendigheid van burgerinitiatieven.

5.3 Theoretische bijdrage

In de literatuur is weinig geschreven over de invloed van crises op de participatie binnen burgerinitiatieven. Uit het artikel van Spit et al. (2021) bleek dat een acute crisis zoals de coronapandemie een grote impact heeft op burgerinitiatieven. Het beperkt de mogelijkheden tot het uitvoeren van de werkzaamheden en zorgt voor een afname in het aantal beschikbare vrijwilligers. De crisis op de arbeidsmarkt is een crisis van een andere aard. De invloed van deze crisis op burgerinitiatieven lijkt beperkter te zijn. Dit komt voornamelijk door de grote intrinsieke motivatie van de deelnemers die participeren binnen burgerinitiatieven. Deelnemers blijven voor lange tijd verbonden aan initiatieven en in het geval van een dreigend tekort kunnen deelnemers dit onderling oplossen. Dit maakt dat burgerinitiatieven weinig moeite hebben met het kunnen uitvoeren van hun werkzaamheden. Ook lijkt het solidariteitsgevoel bij de crisis op de arbeidsmarkt niet sterk gegroeid.

Dit onderzoek richtte zich op slechts één creeping crisis. Dit maakt dat de gevonden resultaten ook afhankelijk kunnen zijn van deze casusselectie. Wellicht zijn sommige bevindingen toe te schrijven aan het specifieke karakter van deze crisis en is het niet duidelijk of ze ook zouden gelden voor andere typen creeping crises. Toch laten de resultaten voorzichtig verschillen zien die in de toekomst nader onderzocht kunnen worden. Onzekerheid die crises meebrengen zorgt dat vrijwilligers behoefte hebben aan meer flexibiliteit die initiatieven onder druk zetten. De onzekerheid die andere creeping crisis zoals de woningmarktcrisis of klimaatcrisis op de persoonlijke levens van vrijwilligers met zich meebrengen is wellicht kleiner en daarmee eveneens de indirecte invloed op participatie in initiatieven. Bij de arbeidsmarktkrapte ging het om de werk-privebalans. Bij andere creeping crises kunnen andere vormen van onzekerheid spelen die ook de vraag om flexibiliteit doen toenemen.

5.4 Maatschappelijke bijdrage

Dit onderzoek heeft aangetoond dat hoewel burgerinitiatieven tegen een stootje bestand lijken te zijn, de toekomst wel zekere risico's met zich meebrengt. De grootste uitdaging daarin zit hem in het borgen van de continuïteit van werkzaamheden van het initiatief. Mensen willen minder verplichtingen aangaan in hun vrije tijd, wat maakt dat nieuwe vrijwilligers werven ingewikkeld is. De participatie van reeds betrokken deelnemers staat ook onder druk. Mensen die het initiatief combineren met een betaalde baan zijn wisselend beschikbaar wat maakt dat initiatieven nu voornamelijk afhankelijk zijn van gepensioneerden en mensen met een zekere afstand tot de arbeidsmarkt waarbij initiatieven liever niet teveel verantwoordelijkheid leggen. Dit maakt dat opvolging vinden voor initiatiefnemers en bestuursfuncties steeds moeilijker wordt waardoor initiatieven hun werkzaamheden niet meer kunnen uitvoeren. Ook het werven van nieuwe jongere generaties blijkt een uitdaging in de huidige maatschappij.

Het onderzoek laat zien dat er veel ontwikkelingen zijn die de toekomst van burgerinitiatieven onzeker maken. Als de behoefte aan burgerinitiatieven in deze tijd waarin verschillende crises spelen hoog blijft, zal er door gemeenten en initiatiefnemers gekeken moeten worden naar manieren om initiatieven te ondersteunen in de toekomst. Daarnaast maakt de kwetsbare positie waar burgerinitiatieven zich momenteel in lijken te bevinden dat het voor gemeenten op dit moment niet verstandig is meer taken over te dragen naar burgerinitiatieven. Als er vanuit de lokale overheid behoefte is om dit wel te doen of te blijven doen zullen er ook manieren worden gevonden waarop de overheid misschien op een duurzame manier steun kan bieden aan initiatieven over langere tijd.

5.5 Beperkingen van het onderzoek

Het onderzoek heeft zicht beperkt tot het interviewen van initiatiefnemers. Dit kan een beperking zijn. Informatie uit eerste hand creëert een betrouwbaarder beeld van de situatie en kan een genuanceerder beeld geven. De kans bestaat dat initiatiefnemers geen invloed van de krapte van de arbeidsmarkt ervaren doordat de beschikbaarheid van vrijwilligers met een betaalde baan altijd al fluctueerde. Wanneer deelnemers geïnterviewd worden zal er misschien wel een toename in drukte door de krapte op de arbeidsmarkt gevonden worden. Hetzelfde geldt voor de andere verwachting van dit onderzoek. Misschien houden mensen wel meer vrije tijd over doordat ze ZZP'er zijn geworden of beter arbeidsvoorwaarden hebben kunnen laten vastleggen, maar besteden zij deze vrije tijd niet (extra) aan het burgerinitiatief. Dit zou een interessant uitgangspunt zijn voor vervolgonderzoek. Voor individuen kunnen er dus mogelijk meer verschillen merkbaar zijn door de crisis maar hiervan zullen initiatiefnemers niet altijd op de hoogte zijn. Ondanks dat initiatiefnemers een goed algemeen beeld kunnen schetsen van de huidige situatie en ontwikkelingen over tijd kan het voor vervolgonderzoek nuttig zijn (ook) met deelnemers van het initiatief zelf te praten.

Ook zijn er binnen dit onderzoek initiatieven meegenomen met een bestaansduur van minimaal vijf jaar. De verwachting is dat jonge initiatieven ook moeite zouden moeten hebben met het werven van nieuwe vrijwilligers, maar misschien blijkt dit in de praktijk toch anders te zijn. Indien dit het geval is het interessant om te onderzoeken waar dit verschil in zit. Voor vervolgonderzoek kan het daarom juist interessant zijn om specifiek te kijken naar jongere initiatieven.

Het casusonderzoek is uitgevoerd onder een beperkt aantal gemeenten en initiatieven, geselecteerd via convenience sampling. Dit is te beperkt om de uitkomsten van het onderzoek statistisch te kunnen generaliseren naar andere initiatieven en gemeenten in Nederland of elders. Wel is het op theoretische gronden aannemelijk dat de de uitkomsten toepasbaar zijn in andere contexten waarin dezelfde omstandigheden gelden. De geselecteerde gemeenten omvatten een heterogeen sample en de initiatieven die betrokken zijn geweest bij dit onderzoek komen overeen met veelvoorkomende soorten initiatieven die bekend zijn in de literatuur. Daarom verwacht ik dat ook initiatieven in andere gemeenten te maken zullen hebben met een grotere vraag naar flexibele betrokkenheid van vrijwilligers als indirect gevolg van de creeping crisis van arbeidsmarktkrapte.

5.6 Aanbevelingen

Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat burgerinitiatieven in de huidige situatie voor een uitdaging staan. Enerzijds hebben initiatieven moeite om een zekere continuïteit te waarborgen in de participatie binnen het initiatief. Anderzijds is het moeilijk regels te verbinden aan de participatie gezien het feit dat vrijwilligers hun deelname juist zo vrijblijvend mogelijk willen houden. Deze situatie creëert een dilemma voor burgerinitiatieven waarin het moeilijk wordt initiatieven draaiende te houden door de fluctuerende inzet van vrijwilligers en waardoor het ook moeilijk is nieuwe vrijwilligers aan het initiatief te verbinden. Uit dit dilemma komen verschillende aanbevelingen voort om de duurzaamheid van burgerinitiatieven met het oog op deze maatschappelijke ontwikkeling in de toekomst te versterken.

Het werk wat bij burgerinitiatieven komt kijken kan veel vragen van de initiatiefnemers en/of de kerngroep. Zoveel dat het door sommige initiatiefnemers als fulltime baan wordt omschreven. Ook heb je voor sommige functies specifieke vaardigheden nodig. Het is ook om deze reden dat initiatiefnemers aangeven dat deze functies moeilijk te vervullen zijn. Ondanks het feit dat er geen direct verband gevonden is tussen de krapte op de arbeidsmarkt en de participatie binnen burgerinitiatieven wijzen de indirecte effecten er wel op dat mensen die betaald werk hebben, juist moeilijker te betrekken zijn bij burgerinitiatieven. Dit terwijl dit de groep mensen is die door initiatiefnemers wordt gezien als geschikt voor dergelijke taken. Een oplossing die hier bij geboden zou kunnen zijn is om bestuursfuncties door betaalde krachten uit te laten voeren, of hier een andere vorm van erkenning en waardering aan te koppelen. Dit kan het vergemakkelijken om de functies ook in de toekomst vervuld te krijgen en draagt daarmee bij aan de toekomstbestendigheid van het initiatief. Ook maakt dit functies bij een burgerinitiatief minder vrijblijvend en zorgt dit voor meer zekerheid bij initiatiefnemers. Om dit mogelijk te maken kunnen er verschillende stappen ondernomen worden.

1. Er kan door de gemeente een budget worden vrijgemaakt om het mogelijk te maken voor initiatieven vrijwilligers die een bestuursfunctie bekleden een kleine vergoeding te kunnen uitbetalen.
2. Naast financiële vergoeding kunnen er ook immateriële beloningen of stimulansen gecreëerd worden. Een mogelijk voorbeeld hiervan is het voorzien in trainingen voor vrijwilligers. Dit kan een reanimatiecursus zijn of een trainingsdag gekoppeld aan de werkzaamheden van het initiatief. Dit maakt dat vrijwilligers iets extra's kunnen halen uit hun vrijwilligerswerk wat zij mogelijk ook in hun dagelijks leven kunnen gebruiken. Dit kan ook bijdragen aan een grotere verbondenheid aan het initiatief en bijdragen aan kenbaar maken dat vrijwilligerswerk ook serieus genomen wordt.

3. Daarnaast kan een meer frequente aanwezigheid van ambtenaren of wethouders bij activiteiten van burgerinitiatieven bijdragen aan een gevoel van erkenning. Nu worden ambtenaren vaak uitgenodigd omdat initiatieven graag willen laten zien dat zij impact maken met het werk wat zij uitvoeren. De opkomst van ambtenaren en wethouders is echter laag wat door initiatiefnemers gezien wordt als desinteresse. Naast het bezoeken van initiatieven kunnen gemeenten ook erkenning geven aan burgerinitiatieven door een pagina op de site van de gemeente te wijden aan initiatieven. In enkele gemeenten worden er ook speldjes of medailles uitgereikt aan initiatieven die een bijdrage leveren aan de leefomgeving. Dit om initiatieven en initiatiefnemers erkenning te geven en zichtbaar te maken.

Een andere aanbeveling is het investeren in het betrekken van jongeren bij burgerinitiatieven. Zoals aangegeven door een initiatiefnemer kan werkzaam zijn bij een burgerinitiatief ook veel opbrengen. Kennis, relevante werkervaring voor een cv of nieuwe sociale contacten. Burgerinitiatieven zelf hebben niet altijd de middelen of de tijd om meer jongeren te betrekken bij het initiatief. Scholen, hoger onderwijs en universiteiten zouden burgerinitiatieven kunnen promoten. Initiatieven moeten het vooral hebben van de motivator Asked To uit het CLEAR-model. Samenwerkingen met onderwijsinstellingen biedt ook meer mogelijkheden om een groter publiek aan te spreken.

1. Tijdens een introweek van universiteiten is er vaak een markt waar verschillende verenigingen zich kunnen presenteren, ook sportclubs hebben vaak een kraampje. Ook burgerinitiatieven zouden bij een dergelijke evenement een stand kunnen hebben om hun werk onder de aandacht te brengen.
2. Daarnaast zouden onderwijsinstellingen ook burgerinitiatieven kunnen noemen wanneer studenten op zoek zijn naar een stageplek. Onderwijsinstellingen zouden een samenwerking kunnen aangaan met burgerinitiatieven uit de buurt die een waardevolle bijdrage kunnen bieden aan het studietraject, net zoals zij dat nu doen met bedrijven.

Wanneer het bestaan van burgerinitiatieven en de impact van hun werkzaamheden meer bekendheid krijgt kan dit jongeren aantrekken. Het is een laagdrempelige kennismaking die kan leiden tot langere samenwerking. Zo wordt mogelijk een nieuwe aanwas van vrijwilligers gecreëerd.

6. Literatuurlijst

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224.

ArbeidsmarktInZicht. (2023). *Arbeidsmarktkrapte: Meteen aan de slag*. arbeidsmarktinzicht.nl. Geraadpleegd op 14 januari 2024, van <https://arbeidsmarktinzicht.nl/arbeidsmarktkrapte-meteen-aan-de-slag>

Arends, J., & Schmeets, H. (2018). Vrijwilligerswerk: activiteiten, duur en motieven. In CBS. Centraal Bureau van de Statistiek.

Asghar, H. (2015). The volunteer functions inventory: examination of dimension, scale reliability and correlates. *International Journal of Innovative and Applied Research*, 3(4), 52-64.

Audenaerd, M. (2022). *Oorzaken krapte op de Arbeidsmarkt*. Geraadpleegd op 12 september 2023, van <https://www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/prognose-trends/oorzaken-krapte-arbeidsmarkt>

Bakker, J., Denters, B., & Klok, P. J. (2011). *Welke burger telt mee (r) in de doe-democratie*. *Beleid en Maatschappij*, 38(4), 402-418.

Bailey, H., & Kaplan, L. J. (2022). Volunteerism during humanitarian crises: a practical guide. *Critical Care*, 26(1), 1-6.

Becker, M. J., van Stokkom, B. A. M., & Eikenaar, T. (2013). Burgers als trustees. Participatie, informele vertegenwoordiging en representativiteit

Bergen, C. V., & Bressler, M. S. (2019). Work, Non-Work Boundaries and the Right to Disconnect. *Journal of Applied Business and Economics*, 21(2). <https://doi.org/10.33423/jabe.v21i1.1454>

Bogosavac, N. (2023). 2022 was het jaar van het personeelstekort en ook in 2023 blijft het krap. *NOS*. Geraadpleegd op 25 april 2023, van <https://nos.nl/artikel/2458427-2022-was-het-jaar-van-het-personeelstekort-en-ook-in-2023-blijft-het-krap>

Boin, A., Ekengren, M., & Rhinard, M. (2020). Hiding in plain sight: Conceptualizing the creeping crisis. *Risk, Hazards & Crisis in Public Policy*, 11(2), 116-138.

Boin, A., Ekengren, M., & Rhinard, M. (2021). *Understanding the creeping crisis* (p. 185). Springer Nature.

Borbáth, E., Hunger, S., Hutter, S., & Oana, I. E. (2021). Civic and Political Engagement during the Multifaceted COVID-19 Crisis. *Swiss political science review*, 27(2), 311-324

Bovens, M. A. (2006). De diplomademocratie: Over de spanning tussen meritocratie en democratie. *B en M: tijdschrift voor beleid, politiek en maatschappij*, 33(4), 205-218.

- Braamse, M., Sie Cheung, J., Couzy, P., Ramaekers, M., & Tammens, E. (2022). *Regionale Arbeidsmarkt*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 11 januari 2024, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/diversen/2022/de-regionale-economie-2021/4-regionale-arbeidsmarkt>
- Branden, T., Trommel, W., & Verschuere, B. (2017). The state and the reconstruction of civil society. *International Review of Administrative Sciences*, 83(4), 676-693.
- Bremmer, D. (2022). *Arbodiensten slaan alarm: burn-outgolf dreigt vanwege krappe arbeidsmarkt*. Geraadpleegd op 4 december 2023, van <https://www.ad.nl/werk/arbodiensten-slaan-alarm-burn-outgolf-dreigt-vanwege-krappe-arbeidsmarkt~a2dbabd5/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023a). *Vrijwilligerswerk 2022*. Geraadpleegd op 15 januari 2024, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/rapportages/2023/vrijwilligerswerk-2022/4-samenvatting-en-conclusie>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023b). Werkende meerderheid verder gegroeid. *Centraal Bureau voor de Statistiek*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2023/32/werkende-meerderheid-verder-gegroeid>
- Clark T. Foster L. Sloan L. & Bryman A. (2021). *Bryman's social research methods* (Sixth). Oxford University Press.
- Clarke, J. (2016). Solidarity and survival: A multidisciplinary exploration of volunteering during the Greek crisis. In *Austerity and the third sector in Greece* (pp. 67-84). Routledge.
- Cramer, A., Beekman, E., van Hooff, M., Geurts, S., & Beckers, D. (2023). Het nieuwe normaal? Een visie op toekomstbestendig hybride werken ten gunste van de werk-privébalans en productiviteit. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 39(2), 219-240.
- de Gast, W.-J. (2022). *Behoud van oudere vrijwilligers na de corona-crisis - NOV - Platform Vrijwillige Inzet*. NOV - Platform Vrijwillige Inzet. Geraadpleegd op 31 december 2023, van <https://www.nov.nl/themas/wetenschap/publicaties+wetenschap/2238940.aspx>
- Gustafsson, J. (2017). Single case studies vs. multiple case studies: A comparative study. Academy of Business, Engineering and Science.
- Denters, S. A. H., Bakker, J. H. M., Vrielink, M. O., & Boogers, M. J. G. J. A. (2013). *Burgerinitiatieven in Overijssel. Een inventarisatie*.
- Disberg, W. M. (2014). *Gezamenlijke beeldvorming bij burgerinitiatieven* (Bachelor's thesis, University of Twente).
- Fagardo, B., Matthijs, L., Emmery, K., Valgaeren, E., & Luyten, D. (2019). *Burgerinitiatieven voor gezinnen, door gezinnen. Een verkennend onderzoek*.
- Falanga, R. (2020). Citizen participation during the COVID-19 pandemic: Insights from local practices in European cities.

Flink, I., Kreuger, F., de Haan, S., Burdorf, A., & Burema, G. (2014). *Succesfactoren en belemmerende factoren bij burgerinitiatieven op het gebied van sporten en bewegen in lage SES wijken*. Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen, 92, 11-15.

Fracties VVD, CDA, D66 en ChristenUnie. (2017). Regeerakkoord 2017: “Vertrouwen in de toekomst”. In *Rijksoverheid.nl. Rijksoverheid*. Geraadpleegd op 7 januari 2024, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2017/10/10/regeerakkoord-2017-vertrouwen-in-de-toekomst>

de Haan, E., & Haartsen, T. (2015). Succespercepties van burgerinitiatieven in Randland. *Rooilijn*, 48(4), 296-302.

Haarsma, A., & Veenstra, M. (2016). Burgerinitiatief om burger te activeren. TUSSEN REGELS EN VERTROUWEN, 79.

Harst, M. van der, F. Bredewold en E. Tonkens (2019) *Duurzaamheid en democratische legitimatie van burgerinitiatieven in zorg en welzijn*. Onderzoeksrapport in het kader van NWO Smart Cities for Urban Regions of the Future (SURF), Utrecht: UvH

Hennink, M., Hutter, I. and Bailey, A. (2020) *Qualitative Research Methods*. SAGE Publications Limited, Thousand Oaks

Hurenkamp, M., Tonkens, E., & Duyvendak, J. W. (2006). *Wat burgers bezielt: een onderzoek naar burgerinitiatieven*. UvA.

van Houwelingen, P., Boele, A., & Dekker, P. (2014). *Burgermacht op eigen kracht?: Een brede verkenning van ontwikkelingen in burgerparticipatie*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

Hurenkamp, M. (2020). *Participatiesamenleving: de opkomst en neergang van een begrip*. Sociale Vraagstukken. Geraadpleegd 19 september 2023, van <https://www.socialevraagstukken.nl/participatiesamenleving-de-opkomst-en-neergang-van-een-begrip/>

Igalla, M., & Van Meerkerk, I. (2015). *De Duurzaamheid van Burgerinitiatieven. Een Empirische Verkenning (The Sustainability of Citizen Initiatives. An Empirical Exploration)*. Een Empirische Verkenning (The Sustainability of Citizen Initiatives. An Empirical Exploration), 25-53.

Kamphorst, E., & De Vries, B. (2022). Waar gaat het mis? De “asielcrisis” in vijf grafieken. NOS. Geraadpleegd op 22 november 2023, van <https://nos.nl/collectie/13898/artikel/2431939-waar-gaat-het-mis-de-asielcrisis-in-vijf-grafieken>

Kamphuis, B. (2020). “Unieke” burgerinitiatieven in coronatijd, maar problemen te over. NOS. Geraadpleegd op 9 december 2023, van <https://nos.nl/artikel/2349332-unieke-burgerinitiatieven-in-coronatijd-maar-problemen-te-over>

Koppes, D. (2021). *Werkdruk steeds belangrijker bij keuze nieuwe baan*. Werf&. Geraadpleegd op 3 januari 2024, van <https://www.werf-en.nl/werkdruk-steeds-belangrijker-bij-nieuwe-baan/>

Leidelmeijer, K. (2012). *Buurtparticipatie en Leefbaarheid*. Amsterdam: RIGO Research en Advies.

Lowndes, V., & Pratchett, L. (2006). CLEAR: Understanding citizen participation in local government—and how to make it work better. *Local Governance Research Unit, De Montfort University Leicester, United Kingdom*.

Mattijssen, T. J. M., Buijs, A. E., Elands, B. H., & Van Dam, R. I. (2015). *De betekenis van groene burgerinitiatieven: analyse van kenmerken en effecten van 264 initiatieven in Nederland* (No. 127). Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu.

Möhlmann, E. (2022). *Krap, Krappert, Krapst: Crisis op de arbeidsmarkt*. Studium Generale Universiteit Utrecht. Geraadpleegd op 12 januari 2024, van <https://www.sg.uu.nl/artikelen/2022/05/krap-krappert-krapst-crisis-op-de-arbeidsmarkt>

Movisie. (2020a). *5 tips voor inwonerparticipatie in coronatijd*. Movisie. Geraadpleegd op 31 december 2023, van <https://www.movisie.nl/artikel/5-tips-inwonerparticipatie-coronatijd>

Movisie. (2020b). *Vrijwillige inzet en burgerinitiatieven in tijden van corona*. Movisie. Geraadpleegd op 31 december 2023, van <https://www.movisie.nl/artikel/vrijwillige-inzet-burgerinitiatieven-tijden-corona>

Noble, H., & Smith, J. (2015). Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence-based nursing*.

NOS Nieuws. (2022). Wonen, stikstof, asiel en klimaat: de crises stapelen zich op. NOS. Geraadpleegd op 14 april 2023, van <https://nos.nl/artikel/2434192-wonen-stikstof-asiel-en-klimaat-de-crisis-stapelen-zich-op>

Price, M. (2013). Convenience Samples: What they are, and what they should (and should not) be used for.

Putters, K. (2015). Zinnvolle participatie. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 31(4).

De Ree, M. (2023). CBS onderzoekt krapte op de arbeidsmarkt. *Centraal Bureau voor de Statistiek*. Geraadpleegd op 3 november 2023, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/corporate/2023/37/cbs-onderzoekt-krapte-op-de-arbeidsmarkt>

Roele, J. (2022). Moordende concurrentiestrijd om vrijwilliger: ‘Verenigingsmensen worden zeldzaam’. *Het Parool*. Geraadpleegd op 23 maart 2023, van <https://www.parool.nl/amsterdam/moordende-concurrentiestrijd-om-vrijwilliger-verenigingsmensen-worden-zeldzaam~b300a078/>

RTL Nieuws. (2018). *Druk, druk, druk: meer mensen hebben moeite om alles te combineren*. Geraadpleegd op 10 oktober 2023, van <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/4533931/druk-druk-druk-meer-mensen-hebben-moeite-met-alles-te-combineren>

De Ruiter, J. (2021). *Werklozen probeerden in 2023 vaker om gevonden te worden (in plaats van dat ze zelf gingen zoeken)*. Werf&. Geraadpleegd op 15 januari 2024, van <https://www.werf-en.nl/werklozen-verlegden-in-2023-hun-strategie-wilden-vaker-gevonden-worden/>

Schmeets, H. (2018). Participatie op de kaart. *Statistische Trends*, 1-24.

SCP. (2018). Alle ballen in de lucht: Tijdsbesteding in Nederland en de samenhang met kwaliteit van leven. In *scp.nl*.

Smits, W. (2005). Maatschappelijke participatie van jongeren. *Beter samen*, 93-113.

Spit, N., Visscher, K., Hurenkamp, M., Tonkens, E., & Trappenburg, M. (2021). Burgerinitiatieven in tijden van crisis: Onderzoek naar de factoren die de bestendigheid van burgerinitiatieven beïnvloeden. *Mens & Maatschappij*, 96(3), 441-460

Tonkens, E. en G. Kroese (2009) *Burgerschap en binding in Den Haag*, Stichting Actief Burgerschap / Universiteit van Amsterdam

Tolsma, S. (2021). *Creeping crises: Een verkenning van uitdagingen voor strategische crisisleiders* [Masterscriptie]. Crisismanagement Academie (Instituut Fysieke Veiligheid & Politieacademie).

Tonkens, E. (2014). Herover de participatiesamenleving. *Socialisme & Democratie*, 71(1), 85-94.

UWV. (2022). *In alle beroepsgroepen sprake van krapte*. Geraadpleegd op 16 april 2023, van <https://www.uwv.nl/nl/persberichten/in-alle-beroepsgroepen-sprake-van-krapte>

UWV. (2023). *34 oplossingen voor personeelstekorten*. Inspiratieplatform. Geraadpleegd op 15 januari 2024, van <https://inspiratie.uwv.nl/werkgeverschap/oplossingen-voor-personeelstekorten>

Verhijde, M. & Bosman, M. (2013). Regel die burgerinitiatieven: hoe gemeenten en maatschappelijke initiatieven in de openbare ruimte en publiektoegankelijke gebouwen omgaan met aansprakelijkheid. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK).

Verhoeven, I., & Tonkens, E. (2011). *Bewonersinitiatieven: partnerschap tussen burgers en overheid*. *Beleid en maatschappij*, 38(4), 419-437.

VNG. (z.d.). Wat is het Right to Challenge en waar komt het vandaan? | VNG. Geraadpleegd op 3 april 2023, van <https://vng.nl/artikelen/wat-is-het-right-to-challenge-en-waar-komt-het-vandaan>

Van Wanroij, A. (2023). Van een boekenwinkel tot de laatste kroeg van het dorp: dankzij deze burgerinitiatieven kunnen ze blijven. *EenVandaag*. Geraadpleegd op 11 juli 2023, van <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/van-een-boekenwinkel-tot-de-laatste-kroeg-van-het-dorp-dankzij-deze-burgerinitiatieven-kunnen-ze-blijven/>

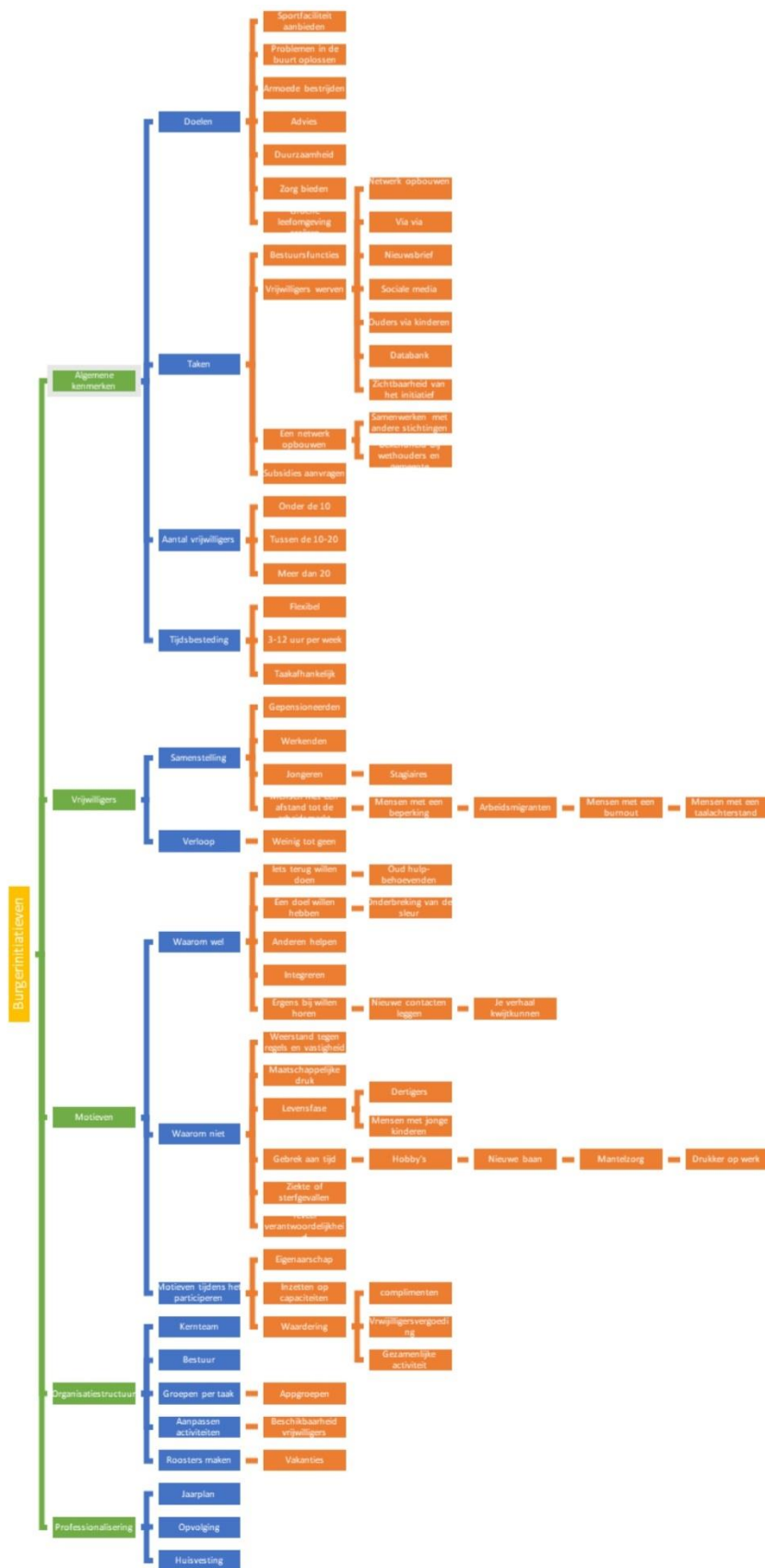
Wiegant, E. (2022). “*De situatie van nu is nergens mee te vergelijken*”. Geraadpleegd op 14 januari 2024, van <https://www.uwv.nl/nl/achtergrond/de-situatie-van-nu-is-nergens-mee-te-vergelijken>

van der Windt, H., van der Schoor, T., & Bouw, K. (2021). Buurtwarmteprojecten door burgerinitiatieven.

Wisse, L. (2022). “Alsjeblieft niet nog meer banen”, wat is er aan de hand op de arbeidsmarkt? *NOS*. Geraadpleegd op 9 oktober 2023, van <https://nos.nl/artikel/2429217-alsjeblieft-niet-nog-meer-banen-wat-is-er-aan-de-hand-op-de-arbeidsmarkt>

6. Bijlagen

6.1 Codeboom

6.2 Informed consent formulier

Onderzoek naar de invloed van een krappe arbeidsmarkt op burgerinitiatieven

Toestemmingsverklaring voor gebruik gegevens ten behoeve van het onderzoek

Ik wil aan dit onderzoek meedoen.

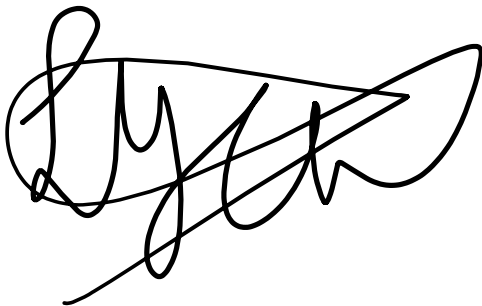
- Ik heb informatie van de onderzoeker over het onderzoek gekregen.
- Eventuele vragen die ik had zijn voldoende beantwoord.
- Ik weet dat meedoen helemaal vrijwillig is. Ik weet dat ik op ieder moment kan beslissen om toch niet mee te doen. Daarvoor hoef ik geen reden op te geven.
- Ik geef toestemming om mijn gecodeerde gegevens te gebruiken in het onderzoek.
- Ik weet dat de gegevens en resultaten van het onderzoek alleen anoniem en vertrouwelijk aan derden bekend gemaakt zullen worden. Anonieme citaten kunnen letterlijk in het te publiceren artikel gerapporteerd worden.
- Ik weet dat de onderzoeksgegevens en het toestemmingsformulier na het onderzoek nog 5 jaar bewaard worden en daarna worden vernietigd.
- Ik geef toestemming voor het opnemen van het interview op audiomateriaal en begrijp dat het audiomateriaal uitsluitend voor analyse zal worden gebruikt en gedurende vijf jaar bewaard zal worden.

Naam:.....

Plaats:, Datum:.....

Handtekening deelnemer:

Handtekening onderzoeker:

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke at the bottom.

6.3 Pitch meegestuurd bij uitnodiging interview

Invloed van de krappe arbeidsmarkt op burgerinitiatieven

Aanleiding

Burgerinitiatieven leveren een belangrijke bijdrage aan de oplossing van maatschappelijke vraagstukken en zijn in staat om publieke taken over te nemen van de overheid. Het is dus van belang dat burgerinitiatieven bestendig zijn, ook ten tijden van crises. Op dit moment spelen er verscheidene crises in Nederland. Dit maakt het belangrijk de knelpunten waar burgerinitiatieven in crisistijd mee te maken krijgen in kaart te brengen. Dit onderzoek zal zich richten op de invloed van de krappe arbeidsmarkt op de bestendigheid van burgerinitiatieven.

Om de invloed van de krapte op de arbeidsmarkt op de bestendigheid van burgerinitiatieven te kunnen onderzoeken zal de volgende onderzoeksvraag centraal staan: *wat gebeurt er met burgerinitiatieven ten tijde van een krappe arbeidsmarkt?* Daarbij zijn twee hypothesen opgesteld, ofwel: *de bestendigheid van burgerinitiatieven komt in het geding omdat er betaald werk beschikbaar is voor iedereen.* Of: *burgerinitiatieven doen het juist goed bij een krappe arbeidsmarkt omdat mensen een sterkere onderhandelingspositie hebben en zo tijd kunnen afdwingen voor burgerinitiatieven.*

Burgerinitiatieven

Wat is het?

Burgerinitiatieven in deze tijd zijn gericht op het eigenstandig vormgeven en implementeren van diensten en goederen ten behoeve van de lokale gemeenschap. Hierbij kan het gaan op gevoelde gebreken in dienstverlening van de markt of overheid, maar ook om kleinschalige initiatieven gericht op leefbaarheid in de wijk. Echter ontbreekt een duidelijke begrenzing van het begrip. Om toch een eenduidige definitie te kunnen hanteren is het nodig om eerst in gesprek met gemeenten te gaan over onder wat zij zelf onder burgerinitiatieven verstaan en welke randvoorwaarden zij hieraan koppelen.

Wie doen het?

Deelnemers zijn vaak vrijwilligers en bestaan uit voornamelijk hoogopgeleiden maar ook middelbaar opgeleiden en vrouwen doen mee. De meeste deelnemers werken of zijn gepensioneerd. Onderzoek wijst uit dat vrijwilligers afhaken wanneer het vrijwilligerswerk teveel van hen eist. Zij willen geen structurele verantwoordelijkheid, soms omdat ze al betaald werk hebben en dus weinig tijd. Of omdat ze zich nog wel graag maatschappelijk willen inzetten, maar op een lichtere basis. Onvoldoende vrijwilligers kan leiden tot het uitsterven van een burgerinitiatief. Onderzoek naar hoe de krapte op de arbeidsmarkt deze vrijwilligers beïnvloedt is dus van belang.

Conclusie

De eerste stap in dit onderzoek zal zijn om een concrete definitie van het begrip burgerinitiatief te kunnen opstellen. Hiervoor zou ik graag van de gemeente horen welke definitie zij toekennen aan het begrip burgerinitiatief. Vervolgens zou ik graag in kaart willen brengen hoeveel en wat voor soort burgerinitiatieven er bestaan binnen de gemeente. Het uiteindelijke doel van mijn onderzoek is om uit te zoeken of burgerinitiatieven hun uitdagende rol in de samenleving aankunnen, ook in tijden van crisis. En mocht dit niet het geval zijn, wat voor implicaties dit dan heeft voor de rol die initiatieven vervullen en wat dit betekent voor de gemeente.